

৩২২১

Nanda Mohan
Talukdar
CLASS V

শ্রীদণ্ডিনাথ কলিতা প্রণীত।

তেজপুৰ।

১৮৪৮ শক। ১২২৬

প্রথম সংস্কৰণ।

মূল্য ৥০ আধলি এটি মাথোন।

বৰ্তমান যুগ-সমস্যা আৰু সমাজ-সমস্যাৰ
স্বামীমাংসা জানিব খোজে যদি

দীপ্তি

এখন আজিয়েই কিনি পঢ়ক।

আইদেউহঁতক জাতীয় আদৰ্শত গঢ়ি জাতীয় জীৱনৰ
গঢ় লগাব খুজিলে ততালিকে এখন

সতী কাহিনী

উপহাৰ দিওক।

আপোনাৰ লবাক কৰ্মী সন্তান কৰিব খোজে যদি
অক্লান্ত কৰ্মী

চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ বিস্তৃত জীৱনী

কৰ্মৰীৰ চন্দ্ৰনাথ

পঢ়িবলৈ দিয়ক

উপহাৰ।

শ্ৰী নন্দ মোহন তালুকদাৰ

বৰনগৰ হাইস্কুল

৫৮ জানুৱাৰী

১৮৮৫ চন

নিবেদন ।

“বহুঘৰাৰ” বহু খাই আৰু “বগবৰ” বগৰ লগাই ৰাইজ-সকল “বহুকপীৰ” ৰূপ চাবলৈ সাজু হৈছে বুলি অনুমান কৰি আজি তাকো সজাই পৰাই উলিয়াই দিয়া হ’ল। ইতি পূৰ্বে “বহুকপীয়ে” “সাহিত্য-সন্মিলন”, “ছাত্ৰ সন্মিলন”, “তেজপুৰ অ, ভা, উ, সা, সভা” আৰু “সাৰস্বৎ সভাত” তাৰ বেলেগ ৰূপ দেখুৱাই আহিছে, আৰু “বাঁহীৰ” স্মৰত নাচি-বাগি, “মিলন”-মন্দিৰৰ অভ্যন্তৰত সোমাই কেইবাটাও ৰূপেৰে বহুতৰ লগত সাক্ষাৎ কৰি থৈছে। সেই কাৰণে “বহুকপী” ৰাইজৰ একেবাৰেই অপৰিচিত নহয়। এতিয়া সকলোখিনি ৰূপ একেলগে দেখুৱাবলৈ তাক ৰাইজৰ ওচৰলৈ পঠিওৱা হ’ল; ৰূপ দেখি ৰাইজসকল তৃপ্ত হলেই তাৰ প্ৰতিপালক কৃতার্থ হ’ব। কিয়নো, ৰাইজ সন্তুষ্ট হলেই বহুকপীৰ মোনা ভৰিব, লগে লগে অলমতি বিস্তৰেণেতি।

কেতেকীবাৰী, তেজপুৰ ।

আহিন, ১৮৪৮ শক ।

নিবেদক—

ব্ৰহ্মকাৰ ।

অৰ্পণ ।

যি জনৰ সৰূপদেশ আৰু সাহায্যই গ্ৰন্থকাৰৰ ছাত্ৰ
জীৱনৰ আয়ুস বঢ়াইছিল, যাৰ গোটেই পৰিয়ালৰ
কৰুণাদ্ৰ' শুশ্ৰূষাই ৰোগ শয্যাতে লিখকক
শান্তিৰে ৰাখিছিল, যাৰ অশেষ অনুগ্ৰহৰ
এই চিৰ-দৰিদ্ৰ গ্ৰন্থকাৰ চিৰঋণী, সেই
মহানুভব

অশেষ শ্ৰদ্ধাভাজন
শ্ৰীযুক্ত ব্ৰহ্মানন্দ বৰকাকতি ডাঙ্গৰীয়াৰ
কৰ-কমলত
এই নিঃকিনৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধাৰ সামান্য নিদৰ্শন-স্বৰূপে

বহুৰূপী ।

অৰ্পিত হ'ল

তেজপুৰ,
আহিন. ১৮৪৮ শক ।

}

বিনীত নিবেদক—
গ্ৰন্থকাৰ ।

সূচী।

বিষয়	পিঠি
১। বহুকপী	২
২। ঈশ্বৰ নতুন কপ	৫
৩। কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰৰ আত্মজীৱনী	৮
৪। প্ৰাদুৰ্ভাৱিক	১৮
৫। দেশোদ্ধাবকৰ মহাসভা	২৪
৬। বিফল সুন্দৰী	২৮
৭। বি, এ, পাচ	৩৫
৮। অসমীয়াৰ গৌৰৱ	৪৭
৯। বগীৰ দৰা	৫১
১০। ভকতৰ পৰিণাম	৫৭
১১। উন্নতিৰ উপায়	৬৩
১২। মতা নে তিকতা	৬৯
১৩। জাতবন্ধা	৭৪
১৪। ছুখীয়া	৭৬

(১)

মই ভট্টাচাৰ্য্যৰ লৰা,
ইংৰাজী বঙ্গলা পঢ়া,

এশ একুৰি ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ
কিতাপ মুখস্থ কৰা।

(২)

মোৰ কপালত মস্ত ফোঁট,
মূৰত টিকনি গোট,

ডাঙ্গৰ মানুহ দেখিলে আগত
মাটিত লোট-সোট।

(৩)

মোক নাভাবিবা কম,
ঘৈণীৰ ওপৰত যম,

স্ত্ৰী-স্বাধীনতাৰ বক্তৃতাত কিন্তু
কোনো নাই মোৰ সম।

(৪)

কিন্তু কটাবী ধৰাবা শিলে,
 তিকতা চলাবা কিলে,
 যবৰ ভিতৰত এই বচন হে
 মোৰ মতেবে মিলে ।

(৫)

মই বাল্য বিবাহ দেখি,
 কৰোঁ প্রতিবাদ লেখি,
 নিজে হ'লে বিচাৰোঁ গোবী,
 আন্দুলীত বছৰ লেখি ।

(৬)

মই সমাজৰ আগত হ'লে,
 জলপান খাবলৈ ক'লে,
 অটাইকে কওঁ— ফুৰা গাৰে
 গাখীৰ টুপিহে চলে ।

(৭)

কিন্তু আনে নজনাকই,
 ডাক বজলালৈ গৈ,
 পাৰোঁ আহিব “ফাউল-কাৰি,”
 ফটিকা টুপিও লৈ ।

(৮)

মই পৰৰ যেতিয়া পাওঁ,
 জ্বৰৰ গাৰেও খাওঁ,
 (কিন্তু) আলহী দেখিলে পিচ ছুৰাৰে দি
 বাজলৈ ওলাই যাওঁ ।

(৯)

মই গাৰ'ৰ মানুহক ডৰোঁ,
 দেখিলেই সন্ধ্যা কৰোঁ,
 দক্ষিণা ফেৰাৰ মূৰ মৰিলে
 কেনেকৈ নো বাক তৰোঁ !

(১০)

মই যদিও শাস্ত্র জানো,
 ধনৰ ফাললৈ টানো,
 শাস্ত্রতকৈও ধনৰ মোনাটো
 গধুৰ বুলি মানো ।

(১১)

মই দেখিলে লোকৰ দায়,
 স্মৃতিৰ বচন গাই,
 পৰাচিত কৰি আনো ধন
 তাৰেই কেইদিন মান যায় ।

(১২)

যদি নিজেই দোষী হওঁ
স্মৃতি সামৰি থওঁ,
ডাঙ্গৰক দোষে নোছোৱে বুলি
বচন উলিয়াই লওঁ ।

(১৩)

মই বেদান্ত বোলেঁ। সত্য,
মানো চাৰ্ব্বাকৰো তথ্য,
জাহাজত কিন্তু আল্লাক মানো
যদিও নহয় কথ্য ।

(১৪)

মই ঘোৰ কালীৰ ভক্ত,
দেখিলে পাঠাৰ বক্ত,
'ভগ্নী' ইঁতৰ শুনিলে গান
ব্রাহ্ম ধৰ্ম্মাসক্ত ।

(১৫)

আকৌ বৈষ্ণৱ যেতিয়া পাওঁ,
নামৰ মহিমা গাওঁ,
ভোৰ তালৰ কোবত কাণৰ
কণামাকৰি সৰাও ।

(১৬)

মই মাৰোঁ—ডোমৰ লগত চিতল,
খুন্দোঁ—মৰীয়াৰ লগত পাতল,
তাপ দেখিলে তপত হওঁ,
পানী দেখিলে শাতল ।

(১৭)

এনে হেন পুৰুষ মই,
নকৰোঁ কাকো ভয়,
সময়ৰ সোঁতত ওপঙি ফুৰোঁ
য'তে-ত'তেই জয় ।

ঈশ্বৰ নতুন ৰূপ ।

ঘোষণা—ঈশ্বৰ হ'ল বহুকপী প্রজাই খালে ভয় ।
পূজাৰ সমল গোটাই ফুৰোঁতেই জীৱন হ'ল ক্ষয় ।

পদ ।

তাহানিখন আছিল ঈশ্বৰ সত্য সুন্দৰ শিৱ,
একমেবাদ্বিতীয়ম্ আৰু সকলো জীৱৰ জীৱ ।
কালৰ সোঁতত এক হৈ থাকি খাবলৈ নেপোৱা হ'ল,
কামি হাড় কেইডাল ওলাই পৰিল নাড়ীও শুকাই গ'ল ।

উপায় নাপাই ধৰিলে কপ একুৰি তেৰ কোটি,
 অনাই বনাই ফুৰিলে ঘূৰি বিচাৰি বিচাৰি জুতি ।
 চিকুটি বাঁকুহি অন্ত কৰিলে দেখিলে মানুহক “চিধা,”
 চেপি-খুন্দি আদায় কৰিলে দিনো দহোটা সিধা ।
 কেতিয়াবা খালে পিঠা-গুড়ি, কেতিয়াবা চাউল-মাহ,
 কেতিয়াবা খালে ফটিকা-ভাং, কেতিয়াবা পাব-হাঁহ ।
 কেতিয়াবা খালে ঘিউ-মো, গাখীৰ গুৰেৰে কল,
 কেতিয়াবা পিলে কাৰবাব তেজ পাই কৰবাত ছল ।
 ছাগলী ম’হ হালে হালে কৰিলে কতনা পাব.
 কিমান কলহ পিলে মদ লেখ জোখ নাই তাৰ ।
 কেতিয়াবা বাতি টোপনি এৰিলে ‘বাইজী’ৰ নাচোন চাই,
 কেতিয়াবা আকৌ ধোবাং জুৰিলে ঘোঁটা সবহকৈ খাই ।
 কেতিয়াবা খালে মধুপৰ্ক, কেতিয়াবা খালে গুৱা,
 একোকে নাপাই কোনোবা দিনা হুপিলে জুহালৰ ধোঁৱা ।
 সুযোগ পালে মদ-মজ্জহ কুকুৰা-গাহৰি লৈ,
 ভিতৰ-সেৱাত মন মজালে গোপিনী লগত লৈ ।
 এনেকৈ থাকিল নানান কপেৰে পেটটো ভৰাই খাই,
 ভাবিলে দিন সুখতে যাব চিন্তাৰ প্ৰয়োজন নাই ।
 কিন্তু কি হ’ব ! দিনক দিনে সকলো ঢুকাই গ’ল,
 কলিৰ বলত দিনকাল গুচিল একোৱেই নিমিলা হ’ল ।
 পূজা-পাতল, যাগ-যজ্ঞ,—সকলো পৰিল তল,
 একুৰি তেৰ কোটি হৈও নোপোৱাত পৰিল ছল ।

সেইহে এতিয়া তৎ মৎ নাপাই লভিছে মানুহৰ গাত,
 নানান কপেৰে খাইছে ঘিহোক দুবেলা দুসাজ ভাত ।
 এজনক লভি ‘চিগাৰেট’ ছপি কাষ্ঠ-আসনত বহি,
 বিচাৰ কৰি দণ্ডিছে কাকো, খাইছে কাৰবাব খাহী ।
 ‘অনাহাৰী’ হৈ আহাৰ গোটাইছে বিচাৰি ভেঁটী ভাৰ,
 ‘নিমখ-হাৰামী’ নকৰে বোলে পায় খাবলৈ যাব ।
 এজনক লভি আইন মিলাই মিছাকৈ গোচৰ সাজি,
 লোকৰ টকা চপাই-কোঁচাই ভৰাইছে চন্দুক খাজি ।
 এজনক লভি লৈছে হাতত শান্তি বন্ধকৰ দণ্ড,
 যাক ধৰে, তাক নেৰে কদাপি নকৰি লগুতগু ।
 অনুচৰবৰ্গক লভি কৰিছে মহিষ বাহনৰ দূত,
 চকুৰ টিপতে টকা উলিওৱাৰ ক্ষমতা অদ্ভুত ।
 ইহঁতৰ হতুৱাই মতাক মাইকী, কুঠাৰক কৰাইছে কোৰ,
 লাভ দেখিলে সাধুকো বন্ধাইছে বুলি অঘাইটং চোৰ ।
 এজনক লভি কাৰবাব মাটি দিছে কাৰবাক বেচি,
 বিস্তাৰ কৰিছে পেটৰ পৰিধি পৰৰ অন্তৰে হেচি ।
 কল-কুঁহিয়াৰ, ঠুকীয়া তামোল, কিমান যে সান্ধী-ভাৰ,
 গোটাইছে নিতে নানা ফন্দিৰে কি তৎ পাবা তাৰ !
 এজনক লভি বাবু বোলাই লৈছে মাছিয়াত বহি,
 লোকৰ লেখাকে নকল কৰি মাৰিছে তলত চহি ।
 বজা চকু দেখিলে এওঁ ভৰিত দীঘল দি পৰে,
 হোজা মানুহক হাতত পালে ম’হতকৈও শিং চৰে ।

যেতিয়াই চোৱা তেতিয়াই এওঁৰ দেখিবা পিচলৈ হাত,
তামোলৰ লগতে সিকি-আধলি নপৰি নাথাকে তাত।
এজনক লম্বি ভাং খাই গছৰ তলতে থাকে,
চলাই-ভুলাই সঙ্গী কৰে যাকে লগ পাই তাকে।
আক যে এনে কত কপেৰে খাইছে হাড় মূৰ খুলি,
দুখীয়া প্রজাই উপায় নাপাই কান্দে বিননি তুলি।
ইমান অৱতাবক তুষ্ট কৰোঁতে দেশ উঠিছে কঁপি,
বদৰিকাত লোৱাগৈ আশ্রয় তুলসীৰ মালা জপি।
সক নারত ইমানকৈ যেতিয়া পৰিছে ডাঙ্গৰ ভৰা,
তললৈ যাবলৈ পলম নাই বাম বাম বুলি তৰা।

কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰৰ আত্মজীৱনী।

(১)

মই কোন জানা জানো ? মোৰ নামটো কি ?
নাজানিলে থাকা শুনি কাণ পাতি দি।
মোৰ নামটো আছিল কাতি,
আইৰ নামটো চকতখাতী,
বোপাইৰ নামটো খৰেখোৱা খৰ নাকে কাণে,
কেনে গুণী আছিল তেওঁ আয়ে ভালকৈ জানে।

(২)

ডাঙ্গৰ হ'লত বোপায়ে মোক স্কুল এখনত দিলে,
নোৱাৰিলে কৰিব একো পণ্ডিতৰ গেমেহা কিলে।
বোপাই আছিল অঘাইটং চোৰ,
হ'ল তেওঁৰে প্ৰকৃতি মোৰ,
পৰীক্ষাত কিতাপ নকল কৰিয়েই সাৰিলে। যেনে-তেনে,
তাৰ ফলত দেখিলোঁগৈ কলিকতাখন কেনে।

(৩)

কিবা নতুন জন্তু হ'লে। কলিকতাখন পাই,
উৰি গ'ল ধুতি-চেলেং, চাপিল পটলুং টাই।
কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰলৈ নামটো সলাই,
পিচত উপাধিৰ নেগুৰ লগাই,
ফুৰি ফুৰিলে।, প্ৰক্সীৰে পূবাই হাজিৰা বহিৰ পাত ;
'ছইস্কিৰ' বটল কঢ়িয়াওঁতেই লগুৱা পলাই ফাঁট।

(৪)

কিতাপ লুকুৱাই পৰীক্ষা-ঘৰত এফ্, এ, দিবলৈ গলে।,
প্ৰশ্ন দেখিয়েই হলে। থৰ,
কিতাপত যে নাপাওঁ উত্তৰ,
য'ৰে ত'ৰে একো ডোখৰ দিলে। ছবছ তুলি,
পৰীক্ষাৰ ফলত ওলাল মই 'ফেইল' হৈছো বুলি।

(৫)

আকৌ ওলালোঁ। কলিকতালৈ, ভাবিলোঁ। পঢ়িম বুলি,
পায়েই গলোঁ। ফটিকাৰ প্ৰেমত সকলো কথা ভুলি।
কোনোবা এঠাইত এদিন বাতি,
কাৰবাৰ কাষত হলোঁ। কাতি,
পিচ দিনাখন দুপৰলৈকে চেতনা নাছিল গাত ;
তাৰ ফলতেই কলেজত সোমোৱাৰ মৰিল সকলো বাট।

(৬)

বিপদৰ লগলৈ বিপদ আহে সকলো মানুহে কয় ;
মোৰ ভাগ্যতো ঘটিল সেয়ে আছিল যিহলৈ ভয়।
সিন্ধিৰ মুখত বোপাইক পাই,
বগা ঘৰত যোগালে ঠাই,
মোৰ যে এতিয়া হুইস্কি টোপাৰো দামটো পাবলৈ নাই,
বহুতো ঘূৰি পালোঁগৈ শেহত লোকেলবোৰ্ডত ঠাই।

(৭)

অলপ দিনতে ওলাল বহুতো ধন ঘটিবৰ বুধি,
চাহাবী 'মেজাজত' চলিলোঁ। কেনে চাবাচোন লোকক সুধি।
কুলি-চাপ্ৰাছীক মাৰিলোঁ। ঢকা,
উলিয়াই ললোঁ। মদৰ টকা ;
মাহে মাহে পুৰণি খেদাই নতুনক চপাই ললে। ;
অলপ দিনতে লোকেলবোৰ্ডৰ নপতা ফুকন হলোঁ।।

(৮)

এটা বছৰ লোকেলবোৰ্ডৰ আছিলোঁ। কেবাগী হৈ,
আব্কাৰীৰ গোটেই মহল উদবস্থ কৰি লৈ।
দিনক দিনে বাঢ়িল ভেম,
বুলিলোঁ। আটাইকে ষ্টুপিড্ ডেম্
কিন্তু এদিন নোৱাৰিলোঁ। টকা নিয়াৰ জীণ,
তাৰ ফলতে চিলিম ছিগিল, হলোঁ। চাকৰি-হীন।

(৯)

কি যে লেঠা ! মদৰ দোকানত বাকীৰ সুবিধা গ'ল,
মোক দেখিলে গাভৰুহঁতেও চকু পোনোৱা হ'ল।
চহা মানুহক বন্ধু বুলি,
কৰিলোঁ। কত যে কোলাকুলি,
তথাপি মদৰ খবৰুফেবাই উলিওৱা হ'ল টান,
অনাই বনাই ফুৰিলোঁ। বহুত, বিচাৰি উপায় আন।

(১০)

পালোঁ। এখন মধ্য-ইংৰাজী প্ৰাইভেট স্কুলৰ গম,
চেফ্ৰেটৰীও পুৰণি বন্ধু, মদ-মন্ত্ৰহৰ যম।
হেড্ মাষ্টৰৰ কামটো শূন্য,
শুনি ভাবিলোঁ। মোৰেই পুণ্য,
হেঁচি-ঠেলি বহু প্ৰবন্ধে মূৰটো স্তমুৱাই ললোঁ,
বন্ধুৰ কৃপাত বোৰ্ডিঙৰো চুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্ট হলোঁ।।

(১১)

এতিয়া মই কেইবাটাও কাম বন্ধা নিয়মত কৰোঁ ;—
বাতি পুৱালেই আইন শ্ৰেণীত উপস্থিত হবলৈ লৰোঁ ।

দুপৰীয়া লৰা পঢ়াওঁ,

সন্ধিয়া মন মদত মজাওঁ,

সাৰী পিন্ধাই নচুৱাওঁ ছাত্ৰ, বজাই কেবাটীন-টিন,
এনেকৈয়ে সুখে দুখে যাবলৈ ধৰিলে দিন ।

(১২)

বহুবৰ শেহত কলিকতাত উকীলৰ পৰীক্ষা দি,
প্ৰশ্ন দেখিয়েই ধাতু উৰিল, ক'লে বা হ'ব কি ?

যদিও লিখা নহল ভাল,

এৰি কাপোৰৰ পাতিলোঁ জাল,

আটাই কেইজন পৰীক্ষকক কৰিলোঁ বন্দী তাত,
সেই দেখিহে একে বাৰতে উঠিলোঁ পৰীক্ষাত ।

(১৩)

এতিয়া মই উকীল হলোঁ, পৰোৱা নকৰোঁ কাকো,
চহবৰ মাজত ঘৰ সাজি মহা ফস্তিবে থাকোঁ ।

কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰ ফুকন নাম,

শুনিলেই মানুহৰ বয় ঘাম,

সুবিধা পালে দুয়ো পক্ষৰে গোচৰত টকা খাওঁ,
পোৱা টকা এৰি নো কিয় দুখীয়া হবলৈ যাওঁ ?

(১৪)

ভোজ খুৱাই 'ভোট' গোটাই কৰি নানান ফিকিৰ,
মেশ্বৰ হলেঁ। লোকেলবোৰ্ড, মিউনিচিপেলিটীৰ ।

উপকাৰিতা কানি-ভাঙৰ,

ফটিকাৰ গুণ কিমান ডাঙৰ,

বুজাই বুজাই বক্তৃতা দিলোঁ। হাটে-বজাৰে গৈ ;
গবৰ্ণমেণ্টেও শলাগ ল'লে তাতে তুষ্ট হৈ ।

(১৫)

যদিও বোপাইৰ আছিল নাম বুলি অঘাইটং চোৰ,
কাৰ্ত্তিকচন্দ্ৰৰ লগত তেৱেঁ। নোৱাৰে দিব জোৰ ?

মোৰ সমান ডাঙৰ কোন !

তৰাৰ মাজত যেনে জোন,

মোৰ কথাৰে আটাইয়ে পাতে, তেও নপৰে ওৰ,
আলি খাৱৈয়েও ধন্য মানে লভিলে পৰশ মোৰ ।

(১৬)

এটা কথা কোৱাই নাই, কবলৈ লাগে ড'ৰ,
ঘৰৰ ঘৈণী আছিল মোতকৈ এঘাৰ বছৰ বৰ ।

মই যেতিয়া পূৰ্ণ ডেকা,

ঘৈণীৰ তেতিয়া কঁকাল বেঁকা,

আটাইয়ে নিন্দে ল'ব খুজিলেই দ্বিতীয় বিবাহৰ নাম,
দুয়ো কুল ৰাখি চলাই ভাবিলোঁ। বুধিয়ক মানুহৰ কাম ।

(১৭)

সেই হে সুৰা-সুন্দৰী লৈ পাতিলে। এখন সত্ৰ,
অধিকাৰ হৈ বহিলে। তাত, চপালে। বহুতো ভক্ত।
গাৰ্ভো চহকী মানুহ মাতি,
মন্ত্ৰ দিলে। শিষ্য পাতি,
সবহকৈ কৰ আদায় কৰি দেখালে। ত্যাগৰ বাট,
বানপ্ৰস্থী হলেই শেহত নিদিয়াত পৰিলে। মাত।

(১৮)

এনেকৈয়ে সত্ৰ চলালে। পঞ্চমকাৰ লৈ,
প্ৰেম কৰিলে। দণ্ডবিধিয়ে ছুব নোৱৰাকৈ।
তিকতাৰ যেতিয়া লাগে গোচৰ,
পোনেই মোৰ চাপে ওচৰ,
বিনামূল্যে চলাওঁ গোচৰ, মোক্কেল খানাত ৰাখি,
সময় বুজি নিজেও দিওঁ মিছামিছিকৈ সাক্ষী।

(১৯)

এতিয়া মোৰ অভাব কিহৰ ? কালৈ কৰিম ভয় ?
চাৰিও ফালে মোৰেই মাথোন জয়-জয় ময়-ময়।
ওকালতিত ওলাই ধন,
মজলিচত মুগ্ধ মন,
মোকদ্দমা বঢ়াবৰ বাবে নানা উপায়ত ধৰোঁ,
নহলে বাক কোৱাচোন কোৱা কিনো উপায়ে তৰোঁ।

(২০)

তৰণী পঠিয়াই তৰণি হেৰুৱাই গাৰ্ভ মানুহক আনি,
গোচৰৰ গুণ বখানি বখানি বুজাওঁ বৰকৈ টানি।
নোহোৱা নোপজা গোচৰ পকাই,
কৰোঁ প্ৰমাণ সাক্ষী শিকাই,
ফুটুকাৰ ফেনে যেয়ে যি পাওক, মোৰ তো মোনা ভৰে,
আজি কালি তো মিছা গোচৰত মোকেহে উকীল ধৰে।

(২১)

যদিও মোৰ লৰাৰ শিক্ষা চতুৰ্থ শ্ৰেণীতে শেষ,
মদ-মগ্গহত উঠিছে পকি, ঘৰত নাথাকে লেশ।
চন্দুক ভাঙে মাজে মাজে,
ৰাতি কটাই বাজে বাজে,
কাৰবাক দিবলৈ জ্যাকেট সাৰী, সোণৰ আঙঠি কিনে,
কি নো কৰিবা ! 'বাপকা বেটা,' ময়ো তো আছিলোঁ তেনে !

(২২)

ছোৱালীজনীয়ে স্বাধীন হৈ লৈছে আপোন বাট,
দৰা যেতিয়া পাবলৈ নাই, কিনো মাতিবা তাত !
চলক যেয়ে যেনেকৈ পায়,
চকু দিবলৈও সময় নাই,
ডেকা কালত চেকা লগাত দোষেই বা দিওঁ কিয় ?
ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাতেই ইচ্ছা জনো, যেনেকুৱা তেওঁৰ প্ৰিয়

(২৩)

সেই কাৰণে সকলোলৈকে দিছে। এতিয়া পাচ,
ফটিকা খাই পেটটো ভৰাই দিনো খেলিছে। তাচ।

লেজিচ্ লেটিভ্ কাউন্সিলৰ,
পাৰে। যদিহে হ'ব মেম্বৰ,
তেনে হলেই হ'ব মনটো বৰফৰ দৰে জুৰ,
খিতাপ এটা যদিহে পাওঁ হ'ব কামনা পূৰ।

(২৪)

মদ কানিৰ প্ৰচলন তেতিয়া বাধ্যতামূলক কৰি,
কবিম প্ৰস্তাব তাঁত-শালবোৰ পেলাবৰ নিমিত্তে পুৰি।
অসমীয়া ভাষাৰ চিতা সাজি,
লিখকবিলাকক পেলাম ভাজি,
এই সঙ্কল্প সকলো পৰা থৈছে। মনত বাখি,
সিহঁতে মোকো পেংলাই কৰে ! আনলৈ কিটো বাকী ?

(২৫)

আসামত আছে য'তে যিমান সভা-সমিতিৰ বংশ,
নাপাতে মোক সভাপতি, কবিম সকলো ধ্বংস।
মোৰেই যদি বংশ নাগায়,
কি হ'ব সেইবোৰ থাকি জীয়াই,
তাতে য'ত 'বাইজী' নাই বোলেনে তাকো সভা ?
ফটিকাৰ তো গোন্ধেই নাই, আৰু নো কিডাল পাবা ?

(২৬)

তাঁতশালে তিক্তাবিলাকক দিছে বহুতো কষ্ট,
দিনৰ দিনটো তাঁতত বহি চেহেৰা হৈছে নষ্ট।
উঠাই দিলে তাঁতৰ গাল,
তিক্তাই মোক পাব ভাল,
বঙ্গালী সাৰীৰ পৰশ পাই ওফন্দি উঠিব বুক,
বং ধেমালিত সময় কটাই লভিব পৰম সুখ।

(২৭)

অসমীয়াৰ পৰিচয় ফেৰা কানি! ভাগতেই আছে,
তাকো যদি উঠাব লাগিল কি নো থাকিব পাচে ?
ফটিকা টুপিও ল'লে লগত,
হ'ব দেশৰ উন্নতি মহৎ,
তাকো নুবুজে, আমাৰ মানুহ ইমান অশিক্ষিত !
মেম্বৰ হ'লে সাধিম নিশ্চয় এই ফেৰা দেশৰ হিত।

(২৮)

তেতিয়া বাইজৰ হ'ব মঙ্গল, বাঢ়িব তেজ-বল,
চৰকাৰৰ ঘৰৰ ভঁৰাল ভৰিব, উন্নতিৰ ব'ব ঢল।
বজা-প্ৰজা তুষ্ট হ'ব,
মোৰ থিয়াতি কাললৈ ব'ব,
মোৰ প্ৰতাপত শতুকহঁতৰ নুঘুৰি নাথাকে মূৰ,
গবৰ্ণমেণ্টেও খাতিৰ কৰিব পাতি ৰায় বাহাদুৰ।

(২৯)

যেয়ে কৰিব হকা-বধা এইবোৰ কাৰ্য্যত মোৰ,
 বাজদ্রোহত পেলাই সিহঁতৰ পেলাম তেনেয়ে ওৰ।
 সাজি পাৰি সাক্ষী কম,
 যেনেকৈ হওক 'জেলত' থম,
 সকলোৱেই চিনিব কেনে কাৰ্ত্তিক ফুকন মই,
 দেখোঁচোন বাক কোন নো থাকে মোক নকৰি ভয়।

প্রাত্ন-তাত্ত্বিক।

(১)

প্রত্নতত্ত্বৰ খোলা বহাই ভাজিছে। বিবিধ পিঠা,
 খাই যোৱা অসমীয়া, লগাই যোৱা মিঠা।
 পুৰণি পুথিৰ পিঠাগুৰি,
 খুন্দি লৈছে। ডলাত ভৰি,
 মিলাই দিছে তিল-মিঠৈ, খালে পাবা জুতি,
 এবাৰ তাৰ বাগী লাগিলে নোৱাৰা যাব উঠি।

(২)

যি যি বিষয়ৰ তথ্য একো বিচাৰি পাবলৈ নাই,
 তাৰো উপায় কৰিছে। নিজে শাস্ত্ৰ ভাগৱত চাই।
 ধোৱা। চান্দত কিমান পুথি,
 চোৱাচোন সোৱা আছে উঠি,
 নিজে লিখি সজাই থৈছে। পুৰণি লিখকৰ নামে,
 কোনে ৰাখিব ! চলাম মোৰ নাও পানীয়ে বামে।

(৩)

নতুন কৰি পুৰণিক চলাম কৰি খুঁত নাইকিয়া,
 গাভৰু সজাই বাপেকে দিয়ে যেনেকৈ বুঢ়ীক বিয়া।
 কাৰ ঘৰত আছে পটা,
 আছে কি তাত আঁক-বাঁক কটা,
 বান্ধনীৰ লগত পিৰীতি লগাই তাৰো লৈছে। গম,
 প্রত্নতত্ত্বৰ ওজা ময়েই, নহ'ও জানিবা কম।

(৪)

প্রত্নতত্ত্বৰ প্ৰেত কাৰ্য্য সকলো থৈছে। কৰি,
 কত তথ্য বাহিৰ হৈছে লাগে নে আঁতি-গুৰি ?
 থকাত দিছে। নতুন ৰং,
 নথকাতো সাজিছে। চং,
 ছটা এটা নমুনা দিওঁ তাতেই বুজি লোৱা। ?
 প্রাত্নতাত্ত্বিক হওঁনে নহওঁ নিজেই বিচাৰি কোঁৱা।

(৫)

নিউটনে মাধ্যাকর্ষণ পোনতে উলিয়াই দিলে,
ভাস্কৰাচাৰ্য্যৰ মতো দেখিছে। তেওঁৰ লগতেই মিলে।
নিউটনৰ তথ্য শিকি,
ভাস্কৰাচাৰ্য্যই থলে লিখি,
এয়েই হৈছে আচল কথা, কৰিছে। উদ্ধাৰ মই,
কালিদাসেও নাটক লিখিলে চেক্সপীয়ৰ পঢ়ি লই।

(৬)

‘জেপেলিন’ দেখি কুবেৰে লৈছিল পুষ্পক বথখন গঢ়ি,
ভীম হৈছিল ভয়ানক বলী “চেণ্ডোৰ ডায়েল” কৰি।
কলিকতীয়া “বাগান বাড়ী,”
দেখি বশিষ্ঠই হামৰাও কাঢ়ি,
সন্ধ্যাচলত আশ্রম পাতিছিল অকম্পতীবে গৈ,
আজবিৰ দিন কটাইছিল তাতে “হাৰমোনিয়ামটো” লৈ।

(৭)

শঙ্কৰ গৈছিল পশ্চিমলৈ চৰিত্ৰ পুথিয়ে কয়,
উলিয়াইছিল বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম, গীত-পদ-অভিনয়।
ইয়াতে পাবা সোপাই কথা,
মধুপৰ্কৰ সন্তাৰ যথা,
পশ্চিম মানে যে, কলিকতা তাত তো সংশয় নাই,
ঘূৰিছিল তাতে ‘ষ্টাৰ মিনাৰ্ভাত’ দিনো থিয়েটাৰ চাই,

(৮)

দিনো দিনো থিয়েটাৰ চাওঁতে মনত বৈ গ’ল সুৰ,
কৃষ্ণলীলাৰ অভিনয় চাওঁতে প্ৰেমত ঘূৰি গ’ল মূৰ।
ঘূৰি আহি ভাওনা পাতি,
গোটেই দেশখন পেলালে ছাতি,
বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিলে বেলে জাহাজে ঘূৰি,
এতেকে শঙ্কৰৰ সকলো কাৰ্য্যৰ “ষ্টাৰ-মিনাৰ্ভাই” গুৰি।

(৯)

তাৰ পিচত ঠাকুৰ কবিৰ গীতাঞ্জলি খন পঢ়ি,
শঙ্কৰ-মাধৱে বচিলে গীত অলপ লবচৰ কৰি।
“পেটেল বিলৰ” কথা শুনি,
শঙ্কৰ দেৱে মনত গুণি,
কোচ-চিলাৰায়ৰ লগত দিলে ভতিজা জীয়েকৰ বিয়া,
তাকে দেখিয়েই হ’ল মানুহবোৰ জাতকুল নাইকিয়া।

(১০)

মহাত্মা-গান্ধীৰ অসহযোগ আন্দোলনৰ ফলত,
কৰিলে তেওঁ আৰ্য্য-অনাৰ্য্য সকলো জাতৰে ভকত
কাঠৰ যঁতৰত সূতা পকাই,
সেইহে হ’বলা কাপোৰ বোৱাই,
অসহযোগৰ কেন্দ্ৰ পাতিছিল তাঁতীকুছলৈ গৈ,
কিমান কথা পালা এতিয়া চোৱাঁচোন দৰিয়াপ বৈ। (১)

(১) ষ্টাৰ মিনাৰ্ভা, গীতাঞ্জলি, পেটেল বিল আৰু অসহযোগ আন্দোলনৰ বয়স কিমান?—টীকা।

(১১)

কলিকতাত জয়মতীৰ যাত্রা-অভিনয় চাই,
শিৱসাগৰৰ জয়মতীয়ে এবিলে নগ্নৰ কায়।

বাজপুতনাত মৈদাম হ'ল,
সেইহে নাম জয়পুৰ ৰ'ল,

বুৰঞ্জীৰ এনে মূল্যবান কথা জানিছিল কোনে বাক ?
কোৱাচোন এতিয়া মোতকৈ বিজ্ঞ আছে নে

কোনোবা আক ?

(১২)

পশ্চিমীয়াই ভাৰতবাসীক ইণ্ডিয়ান জাতত তোলে,
বে'ড ইণ্ডিয়ান আমেৰিকাৰ অসভ্য জাতিক বোলে।

দুয়োৰে মিলব এনে চিন,
দেখি কোনে বুলিব ভিন,

নিশ্চয় কিবা ভিতৰ সন্মুখ দুয়োটা জাতিৰে আছে,
গমি-পিটিকি নোপোৱা যদি দুখিবা আমাক পাচে।

(১৩)

দুয়োটা জাতিয়ে কাণেৰে শুনে, মুখেৰে আহাৰ খায়,
নাকেৰে লয় গোল্ক, আক চকুৰে সৈতে চায়।

হাতেৰে ধৰে, ভৰিৰে লৰে,
কাণে মূৰে অলঙ্কাৰ আঁবে,

নাথালে লাগে পেটত ভোক, শুলেই টোপনি আহে,
পানী লাগিলে দুয়োটা জাতিয়ে কুহৰ কুহৰকৈ কাহে।

(১৪)

আক কিমান দেখিবা মিল দকৈ গামি চালে,
দুয়োৰে মূৰ ডিগ্ৰিৰ ওপৰত ভৰিহাল তলৰ ফালে।

বুঢ়া-মেঠাই পাতে মেল,
লৰাই হাঁহে খেল খেল,

কেচুৱাই কান্দে তেৰা তেৰা, ডেকাই পাতে বিয়া,
দুয়ো জাতিৰে মৰা মানুহ দেখা নাইকিয়া জীয়া।

(১৫)

ভাৰতবাসী যে আমেৰিকাৰ বে'ড ইণ্ডিয়ানৰ বংশ,
কাৰবাৰ মনত আছে নে বাক কিবা সন্দেশৰ অংশ? (২)

প্ৰত্নতত্ত্বৰ এনে মোঁচাক

আছে ভৰি মোৰ গোটেই খুন্সুপাক,
যিহকে লাগে তাকেই পাবা, নাই অলপো ভয়,
মনত ৰাখিবা অটাইতকৈ ডাঙ্গৰ প্ৰাত্নতাত্ত্বিক মই।

(২) আনৰ মনত থাকিলেও “শ্ৰীচৈতন্যদেৱ” লিখকৰ মনত নিশ্চয়
নাই। ইতি—টীকা।

দেশোদ্ধাবকৰ মহাসভাৰ নতুন অধিবেশন ।

(১)

উজনি-নামনিৰ দেশোদ্ধাবকৰ পুঠি-খলিহা-ৰোঁ,
মিলিল আকোঁ, উঠিল দেশত নতুন উছাহৰ ঢৌ ।
অভ্যর্থনা-সমিতি পাতি বিষয়া ললে বাছি,
ডাকত গ'ল নিমন্ত্ৰণৰ ছপোৱা চিঠিৰ পাচি ।
সভাৰ কাৰণে বভা সাজি পুতিলে কলৰ পুলি,
থকা মেলাৰ দিহা কৰিলে বাইজৰ পঁচা তুলি ।
অভ্যাগতৰ আগমন হ'ল যেন পকুৱাৰ লালী,
তলটিয়াবৰ দপ দপনিত কঁপিল চৰ্কাৰী আলি ।
সভাপতিক আগবঢ়ালে পিন্ধাই দি ফুলৰ মালা,
জয়-ধ্বনিৰ জম্বুক-নাদত কাণ হৈ গ'ল কলা ।

(২)

সভামণ্ডপত চাঙৰ ওপৰত আছিল মাচিয়া পতা,
তাতে সোমাই খাজ খাই পৰিল সভাপতি বৰমতা ।
আগত থকা একোখন মাচিয়াই একোজন দৰ্শক গিলি,
অজগৰ থকা দি থাকিল পৰি ইখনে সিখনে মিলি ।
দৰ্শক মণ্ডলীক কিনো চাবা ! বাঙতে ৰূপ চৰা !
কেনোবা আছিল দীঘল, কোনো পথালিফালে বঢ়া ।

কেনোবা আছিল গাই-মুৱা, কাৰো বা নাকটো খৰা,
কাৰো বা মুখ আছিল তেনেয়ে ডাঢ়িয়ে-গোঁফে ভৰা
কেনোৰ মুখত পাউডাৰ ঘঁহা, চকুত চচমা অঁটা,
কেনোৰ মূৰত দীঘল টিকনি, কেনোৰ 'এলবাৰ্ট' কটা ।
কেনোৰ মূৰত আছিল হেট, ডিঙিত লগোৱা 'টাই',
চলং পলং কৈ ওলাইছিল আহি বটলৰ কিবা খাই ।
কেনোৰ কঁকালত গাকৰ গিলিপ, কেনোৰ চুৰিয়া অঁৰা,
কেনোৰ উম্মাল ভেকেতা-ভেকেত কিবাৰ গোক্লেৰে ভৰা ।
কেনোৰ মূৰত মথুৰা-পাগ, কেনোৰ নাছিল চুলি,
কেনোৱে লৈছিল চেলেং-খনীয়া কান্ধৰ ওপৰত তুলি ।
এনেকৈয়েই ভাগে ভাগে গ'ল বভা-তল ভৰি
দেশোদ্ধাবকৰ মহা সভা থিয় হ'ল চালি ধৰি ।
ভেঁ-পোঁ-পোঁ ভেঁ-পোঁ-পোঁ বাজি উঠিল বাত,
আবন্তুণ-গীতে যোগালে শ্ৰৱণেন্দ্ৰিয়ৰ খাত ।
তাৰ পাচত আদৰা সভাৰ সভাপতিজন উঠি,
বন্দী কৰিলে অভ্যাগতক কথাৰ লাঙিজাল গুঠি ।
তেওঁ বহিলত ঘাইজন পতিৰ বকিবৰ সময় হ'ল,
অভিভাষণটো চৰ্ব্বণ কৰোঁতেই, পূৰ্বা এঘণ্টা গ'ল
সম্পাদকে ধৰিলে দাঙি বাৰ্ষিক কাৰ্য্যৰ সাৰ,
আয়-ব্যয়ৰ হিচাপত ওলাল বিয়োগ চিনৰ ভাৰ ।
বক্তৃতা দিওঁতে তিনিওৰে আছিল গহীন গম্ভীৰ বাণী
শুকান ডিঙি জীপ ধৰাওতে দুকাল একলহ পানী ।

আগ বেলাৰ আগ কথা ইমান থিনিতে থৈ,
শতালে খন্তেক সকলো মিলি চাউল-সিজোৱা লৈ।

(৩)

আবেলি বেলিকা বভাতললৈ আহিল সকলো ঘূৰি,
থিয় কৰিলে বাজন বাজন প্ৰস্তাৱ কেইবা বুৰি।
নমুনা যথা :—“গবৰ্ণমেণ্টৰ গুণ বশন্তা গাই,
“লোৱা হওক ডাঙৰ চাকৰি, নহলে উপায় নাই।”
“ভাং-কানিৰ দাম বঢ়াবলৈ গবৰ্ণমেণ্টক খাটি,
বখা যাওক কানীয়া-ভগুৱাৰ যি আছে ঘটি-বাটি।”
“গাৱেঁ গাৱেঁ মানুহক বুজাই পঞ্চায়ত পতা হওক,
উকীল-তবনীৰ বানচফেৰা বাইজৰ হাতত বওক।”
“এৰি মূগাৰ সূতা কাটি কপাহৰ খেতিত ধৰি,
ঘৰে ঘৰে কাপোৰ বওক বিদেশী বৰ্জজন কৰি।
“গাৱেঁ গাৱেঁ বুজোৱা হওক গুচে কেনেকৈ ৰোগ।”
“লৰা-বুঢ়া আটায়ে দিওক সাহিত্যৰ উন্নতিত যোগ।”
“উলিওৱা হওক ছাপাখানাত জাতীয় গীত-পদ মাৰি,
“গজোৱা হওক বুৰঞ্জীৰ মুখত প্ৰত্নতত্ত্বৰ ডাটি।”
“কৰা হওক অসমীয়া পাঠকবৰ্গৰ সৃষ্টি।”
বৰমূৰীয়াৰ মূৰত হওক বৃহৎ উপাধিৰ বৃষ্টি।”
ইত্যাদি ইত্যাদি কত প্ৰস্তাব হ’ল তাত দাঙি ধৰা,
প্ৰত্যেকটোতে হ’ল তৰ্ক ইংৰাজী বজলা ভৰা।

মেজৰ অভাবত হাতৰ তলুৱাত ভুকুৱাই বক্তৃতা দিলে,
তৰ্ক শাস্ত্ৰ তহিলং কৰি ৰস উলিয়াই পিলে।
ফোঁপাই-জোঁপাই বহিল শেহত সকলো বাক্যবীৰ,
হাতচাপৰিৰ কোঢ়ালৰ মাজত প্ৰস্তাব হৈ গ’ল স্থিৰ।

(৪)

প্ৰস্তাব-মতে কাৰ্য্য হবলৈ হাতত নাছিল পুঁজি,
কৰিলে ঠিক ধন গোটাৰ বাইজসকলক খুজি।
এহালিচা পাতনি পাতি ক’লে এজনে উঠি,
শুনি ওলাল দান দিবলৈ বহুতে মেলি মুঠি।
হাতত যদিও নাছিল কাৰো, দিবৰো নাছিল মন,
হাত চাপৰিৰ লোভত ওলাল পিচত দিবলৈ ধন।
টকাৰ পৰা হেজাবলৈকে কৰিলে বাইজে চহি,
কেইবা হাজাৰো টকাৰ হিচাপত ভৰি গ’ল মস্ত বহি।
তাৰ পিচত চাহৰ মেলত সকলো মিলিল গৈ,
‘বসগোল্লা’ ‘সন্দেশ’ ভৰালে উঠিব নোৱৰাকৈ।
বাটিয়ে বাটিয়ে চাহ-পানী খাই উৰ্ম্মালেবে মুখ মচি,
তামোলৰ মোকোৰা মুখত ভৰাই গ’ল ঘৰলৈ গুচি।

(৫)

যথায়তে সম্পন্ন হৈ গ’ল, দেশোদ্ধাৰকৰ সভা,
কেইবা দিনলৈ উঠিল বাজি দেশৰ উন্নতিৰ দবা।
বাতৰি কাকতে আহাৰ পালে কাৰ্য্য-তালিকাখন,
দৰ্শকে ভৰিলে ৰেল-জাহাজত অহা যোৱা কৰাৰ ধন।

ঘৰলৈ গৈয়েই জাপত সোমাল কাৰে বা সাধ্য তোলে !
 এবছৰলৈ কস্তি মাৰি ঘোঁট ঘোঁটকৈ গুলে ।
 সম্পাদকৰ আজোৰ পিজোৰ সকলো সহ কৰি,
 দিম বোলা ধন থাকিল সোমাই দাতাৰ চন্দুকত পৰি ।
 প্রস্তাববিলাক থাকিল সোমাই বহিৰ পাতবোৰ ভৰি,
 সভাৰ কাৰ্য্য স্তূৰি বাইজ বোলাহে হৰি হৰি ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰী ।

ইণ্ডিয়া অফিচৰ কমাৰ শালত
 বিলাতী ধাতুৰ বিলাতী পাগত,
 গঢ়িলে কপহী মণ্টেগু-চেম্‌ছ-ফড্
 দুজনে হাতুৰী পিটি ;
 সুন্দ-উপসুন্দ বধৰ কাৰণে
 তাহানি গঢ়িছিল যিটি ।
 বিফৰ্ম-সুন্দৰী নামেৰে কপহী
 ওলাই দিবলৈ ভাও,
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰীৰ বং সনা মুখ,
 ড'হা চকুজুৰি দেখি গুচে দুখ,
 মূগা চুলিটাৰ কেঁকোৰা-কেঁকুৰি
 বতাহত ধেমালি কৰে,
 ইন্দ্র-ধনু যেন আচল খনিয়ে
 চকু জাল মাৰি ধৰে ।
 কপহীক লৈ শিয়ান বাঢ়ৈয়ে
 সাগৰত মেলিলে নাও ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বিফৰ্ম-সুন্দৰী সাগৰ বগাই,
 চৌ তুলি তুলি খলক লগাই
 বমক্-জমক্ আচল উৰাই
 উজাই আহিল ধীৰে,
 সাগৰৰ পাব কঁপাই তুলিলে
 দৰ্শক মণ্ডলীৰ ভিৰে ।
 “বিফৰ্ম আহিছে” “বিফৰ্ম আহিছে”
 চৌপাশে উঠিল বাও,
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বিফর্ম-সুন্দরীৰ মুখ দেখা পাই,
 মজিল কতনা তাৰ সীমা নাই;
 শিয়াল-কঁটহীয়া চুমাৰ লোভত
 কতই এবিলে ভাত;
 প্রেমৰ বসেবে হৃদয় ভবিল
 হবিল মুখৰ গাত।
 কাৰ্য্য সিদ্ধি দেখি যুগল বাটেয়ে
 ভাবতত চপালে নাও;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

দুজন এজনে সন্দেহেৰে চাই
 কলে-“সারধান হোৱা হেৰা ভাই”,
 চগা পৰা দৰে পৰি নমৰিবা
 ৰূপহীত সঁজাত নাই,
 ভিতৰি ফোপোলা কোৱাভাতুৰীয়া
 থৈছে ছালেৰে চাই।
 আপুনি বুজিবা যেতিয়া মজিবা
 খাবা সকলোৰে শাও,
 নালাগে বজাব ধিনিকি ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

অঁতৰি পলাল সন্দেহীৰ দল,
 চাপিকুচি গ'ল প্রেমিক সকল,
 বিফৰ্মে হাঁহিলে মিচিকি মিচিকি
 গপতে আপোন মনে;
 চেনেহ চুমাৰ টপাটপ্ “আৰাজত”
 ধুমুহা উঠিল ঘনে।
 নগৰে নগৰে সুন্দরী বিফৰ্মে
 চলালে সবুট পাও;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ।

বিফৰ্মৰ চকু পিৰিক-পাবাক,
 দেখি পাণি-প্রার্থী হ'ল জাক জাক,
 বিফৰ্ম জনকে ঘোষণা কৰিলে
 জিলাই জিলাই যাকে
 অধিক প্রজাই ভোট দি বাছিব,
 বিফৰ্মে বৰিব তাকে।
 পণ শুনি লৈ প্রত্যেকে ভাবিলে :—
 “তেরেই মাৰিলে দাওঁ,”
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও,
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

গোটেই দেশতে হ'ল হুলস্থূল,
 ভোট, ভোট, ভোট—উঠিল কল্লোল,
 ছরাবে ছরাবে ভোট্ ভোটনি মাথেঁ।
 বাইজ মোক দিয়া ভোট ;
 নিশ্চয় বোরান গোটেই দেশত
 উন্নতির নতুন সোঁত ।

ভোটের কাৰণে বক্তৃতা জুৰিলে
 গোঁফত দি দি টাও ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

ভোটের নিমিত্তে টঙনাটঙনি,
 কত ভোজ-ভাত, ইননি-বিননি ;
 পাহারী ভোটক তলত পেলালে
 ইবাব বিফর্ম ভোটে ;
 ব'তেই কপহী ত'তেই ইদবে
 কন্দলে খোপনি পোতে ।

ভোটের কাৰণে প্রার্থীসকলে
 প্রথমে দেখিলে গাওঁ ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

জিলাই জিলাই নোরাই-ধুরাই,
 দিলে একোজন ভোটে উলিয়াই,
 বব বেশ পিন্ধি রমক্-জমক্,
 ভেমত ওফন্দিল হিয়া ;
 পাঁচ পাণ্ডুরব পবিণয় যথা
 হ'ল বিফর্মের বিয়া ।

ঢোল-খোল-পেঁপা বাজিল সমানে,
 আকাশত উঠিল বাও ;—
 ধিনিকি-ধিন্দাও ধিনিকি-ধিন্দাও,
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

বব হৈ বিফর্ম বিলাতী মেমব
 নাম পালে স্নেচ্ছ অথবা 'মেম্-বব',
 ওলাল সকলো বাইজের ধনেবে
 নিজের জোলোঙা ভরি,
 বেল জাহাজতে ফুৰিলে বগাই
 Honey moon enjoy করি ।

ভেবা লাগি ব'ল ভোটাৰসকল,
 দেখি মেম্ববর ভাও ;
 বাজিল বাত্ৰ ধিনিকি-ধিন্দাও
 ধিনিকি-ধিন্দাও দাওঁ ।

লাহ-বিলাহৰ   ন ন সাজ কৰি,
 দিওঁতে নতুন গহনা গাঁঠৰি,
 ভাবে ভাবে ধন   কেনিবা উৰিল,
 ভঁৰাল উদং হ'ল;
 ৰূপহীৰ মন   যোগাওঁতে যোগাওঁতে
 পোতৰ টকাও গ'ল।
 যিমানৈই হ'ল   ধনৰ নাটনি
 বিফল্যৰ চৰিল ভাও,
 বাজিল বাঘ   ধিনিকি ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।

গতি-গোত্র দেখি   কেনোবা হতাশ,
 কোনো বা হাঁহিছে পিন্ধি প্রেম-পাশ
 কোনোৱে কৈছে :—   “নালাগে ইজনী
 খেদোৱা চুলিত ধৰি,”
 কেনোৱে কৈছে   বিফল্যক বাখিম
 বুকৰ বান্ধে কৰি।”
 কোনোৱে কৈছে   “বিফল্য-প্ৰেমিকৰ
 ভেটিত গজিব লাও,
 শত্ৰুৱে বজাব   ধিনিকি ধিন্দাও
 ধিনিকি ধিন্দাও দাওঁ।”

বি, এ, পাচ। *

(১)

মই নহওঁ গক, নহওঁ হাতী, নহওঁ কাছ-মাছ,
 মানুহ নামৰ দ্বিপদ জন্তু, বি, এ, পৰীক্ষাত ‘পাচ’।
 কোনোবা এদিন দুপৰ বাতি,
 প্ৰথম স্পৰ্শ কৰিলোঁ মাটি,
 উপজিয়েই তাৰিলোঁ বোপাইক পুন্মাম নবকৰ পৰা,
 আই-বোপাইৰ কৰিলোঁ হিয়া বস্ত্ৰত উপচি পৰা।

(২)

বুজন হৈ পঢ়াশালিত পঢ়িলোঁ ছপোৱা পুথি,
 ইংৰাজী স্কুলত ভৰ্ত্তি হলোঁ তলৰ পৰীক্ষাত উঠি।
 ইংৰাজী স্কুলৰ বতাহ পাই,
 হোষ্টেলত ললোঁ থকাৰ ঠাই,
 গ'ল কেনিবা নগৰৰ বতাহত গাৰুৰ মোটটো উৰি,
 সভ্য-ভব্য হৈ পৰিলোঁ নগৰৰ বাটত ঘূৰি।

* 'লিখকৰ সহপাঠী আৰু সহকৰ্মী শ্ৰীযুক্ত বসন্তকুমাৰ বৰুৱা বি, এৰ
 অনুবাদ আৰু সংক্ৰান্ত মতে লিখা।—লিখক।

(৩)

এনেকৈয়ে লাহে লাহে কেইবা বছৰো গ'ল,
গাৰ বংটোৰ বাহিৰে বাকী সকলো নতুন হ'ল।—

বছৰে বছৰে বুজন হলোঁ,

নতুন নতুন সাজ পাৰ ললোঁ,

নতুন নতুন ফেশ্যনত কাটিলোঁ। মাহে দুবাৰকৈ চুলি,
ভেমত বুকু ওফন্দি উঠিল কিবাটো হলোঁ। বুলি।

(৪)

ফিৰ্ ফিৰীয়া বিলাতী চুবীয়াৰ পোন্ধ ওভোতাই মাৰি,
বুকু উলিয়াই কোটটো পিন্ধি, হাতত ঘৰিটো অঁৰি,

সেওঁতা ফলা মূৰ ছুপিয়াই,

চিগাৰেটৰ ধোঁৱা উকুৱাই,

কুৰিলে। বাটত, গাটো নিজেই জোখত বঢ়া যেন পালোঁ,
খাড়াখাড়া য'ত যি পালোঁ। আটাইবোৰ জুতি চালোঁ।

(৫)

কাৰবাব এখন 'চাইক্ল' দেখিলেই যাওঁ পাকতে লৈ,
মজলিচ্ পাৰ্টো লগৰীয়াৰ আড্ডাত উপস্থিত হৈ।

বাতি থিয়েটৰ বাইনাচ চাওঁ,

কোনে গম পায় কলৈ যাওঁ,

বিহে বোৰ্ডিঙৰ চুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্ট সন্ধ্যাতে ফোঁচ ফোঁচ মাৰে,
আমি হেন ছাত্ৰক নলয় জোকাই, যদিও থাকে সাৰে।

(৬)

পুৱা উঠিলেই ওফন্দা পিঠাবে লাগে চাহ-পানী-টুপি,
পাইখানাৰ কাৰ্য্য সমাপ্ত নহয় নগলে চিগাৰেট ছপি।

“হাণ্টলি পামাৰ” থাকক জীয়াই,

জা-জলপানৰ নাটনি নাই,

লেঠা মুঠেই—লাহে লাহে নোমোৱাত পৰিল জীণ,
টোপনি-গধুৰ হৈ কামোৰে মূৰটো বাতি-দিন।

(৭)

নাৰ্ভিগাৰ, ভাইব্রোনা আৰু আতঙ্কনিগ্ৰহ খাই,
কিমান টকা যে পানী কৰিলোঁ। তাৰ লেখ-জোখ নাই।

যুবযুবীয়াকৈ উঠে জ্বৰ,

স্কুল খতিও হয় খৰ,

তথাপি নোট মুখস্থ কৰি চুচৰি-বাগৰি গৈ,

এণ্ট্ৰেন্সৰ বিদ্বাত সবকি পৰিলোঁ। তিনি বাৰ 'এপিয়েৰ'

(appear) হৈ।

(৮)

এণ্ট্ৰেন্স পাচ কৰি মই বঙ্গত কুৰিলোঁ। নাচি,

বহুতো ওলাল শত্ৰুৰ হবলৈ নিজৰ ছোৱালী যাচি।

ভাবিলোঁ মই বঙ্গালীহঁতে,

বিয়া কৰায়েই ধনবোৰ ঘটে,

অসমত যদিও নিয়ম নাই নকৈ চলালেই হ'ল,

মাছ নুবুলি জিজি বুলিলেই মাজতে দুয়ো কুল ব'ল।

(৯)

প্রস্তাব কবিলেঁ।—বাপেকে দিব অলঙ্কার যিমান পাৰি,
সোণৰ থাক, চেমিজ-নাকফুল, চিক্কৰ ষাউজ-সাবী।
নালাগে মোক টকা-কড়ি,
পালেই হ'ল এটা সোণৰ ঘৰি,
লগতে এজোৰ সোণৰ বিত চকু, বি, এলৈ পঢ়াৰ ধন,
অ' পাহৰিছিলোঁয়েই 'জকৰ' লাগিব আগতে বাইচাইকলখন।

(১০)

মোৰ প্রস্তাবৰ গঢ় দেখি বহুতে খালে ভয়,
এজনে মাথোন নিৰ্বিবাদে তাতেই দিলে হয়।
কন্যাক আহিলেঁ। লুকাই চাই,
দেখাত একো খতি-খুন নাই,
ভিতৰি কিবা আছিলও যদি মললেঁ। একোৰে গম,
বি, এ, ত উঠিব পাবিলেই হয়, নিশ্চয় ই, এ, চি হ'ম।

(১১)

বিয়া কৰাই কলেজ যেলালেঁ, ললে। ফটিকাৰ জুতি,
কলিকতাৰ চুক-কাণ বিলাকত ফুৰিলেঁ। মজা লুটি।
নাচ-গান থিয়েটৰ চাই,
পানৱালীৰ চাচি পান খাই,
মহা স্তূখেৰে দিন কটালেঁ, একোৰে অভাব নাই,
পৰব ওপৰত পোৱা ধনৰ কোনে মুখলৈ চাই ?

(১২)

শহুৰক জনাওঁ টেলিগ্ৰাফ কৰি হলে ধন নাইকিয়া,
শঙ্কটজনক নৰিয়া হৈছে এশমান পঠিয়াই দিয়া।
বোপাইৰ পৰাও ফাকি দি আনো,
সময়ৰ শৰ সকলো জানো,
পঢ়া-শুনাও বি পাৰেঁ। কৰেঁ, গাইড্ মুখস্থ কৰি,
কোনোবাৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হওঁ, থাকেঁ কোনোবাৰ পৰি।

(১৩)

এনেকৈয়ে শেহত মই কবিলেঁ। বি. এ. পাচ,
পুথি পঢ়িলেঁ, টেনিচ খেলিলেঁ, চালেঁ। থিয়েটৰ নাচ।
পাচ কৰি আহিলেঁ। ঘূৰি,
ইফালে সিফালে ফুৰিলেঁ। ফুৰি,
মনতে ভাবিলেঁ। ই, এ, চি, হম, নকৰেঁ। অন্য কাম,
বি, এ, যেতিয়া পাচ কৰিলেঁ। কাৰ মুখলৈ চাম।

(১৪)

মই এতিয়া শ্বেলিৰ কবিতা মুখস্থ মাতিব পাৰেঁ। ;
মিন্টনৰ “প্যাৰেডাইজ্ লষ্ট” প্রত্যেক কথাতে জাৰেঁ।
এৰিফোটেল, প্লেটৰ উক্তি,
জৰ্মান-ফ্রান্সৰ শাসন চুক্তি,
বঙা মহীৰে অঁকিয়াই থৈছে। কিতাপত বাখি চিন,
বুৰঞ্জীত পাৰেঁ। দেখুৱাই দিব এলিজাবেথৰ দিন।

(১৫)

গ্রীচ-বোমৰ ইতিহাস পঢ়িছে, জানো চিজাবৰ নাম,
শিকিছে, হৈছিল কবাচী-বিপ্লবত কি কি ডান্সৰ কাম।

মিছৰ দেশৰ প্ৰত্নতত্ত্ব,

পঢ়িছে। কাকতত কৰি যত্ন,

নোপোলিয়ানৰ জীৱনী পঢ়িছে। বাতিটো পুৰি তেল,

দুই-এফাঁকি মুখস্থ কৰি ৰাখিছে। বাইবেল।

(১৬)

ৰামায়ণ-পুৰাণ মহাভাৰত/মুখ ই শুনিছে। গোৱা,
লাজৰ কথা বি, এত উঠি সেইবোৰ হাতেৰে ছোৱা।

সংস্কৃত ভাষা দেখাতে মৰা,

সময় নষ্ট শিকাৰ পৰা,

সেইহে মই লোকে পঢ়িলেও দূৰতে কোচাওঁ নাক,

দেশৰ মঙ্গলৰ নিমিত্তে উচিত কবৰ দি থোৱা তাক।

(১৭)

অসমীয়া ভাষা যে ভাষাই নহয়, অসভ্য মানুহৰ মাত,
বৰ্ণৰ নহলে কোনো নো কৰিব কিতাপ ৰচনা তাত ?

মুখ লিখকে কিতাপ ৰচে,

কেওঁ নিকিনে, চুকতে পচে,

উই নিগনি পইতাচোৰা ইন্দুৰে মাথোন পঢ়ে,

মইতো আছাৰি দলিয়াই পেলাওঁ যদিহে হাতত পৰে।

(১৮)

(তাৰে) চিঠি এখন লিখিব খুজিলে সম্বোধন নহয় জোৰ,
এশ-একুৰি নিয়ম দেখিয়েই খজত যুৰি যায় মূৰ।

সেইহে মই একো নাচাই,

ইংৰাজীত চিঠি লিখোঁ সদায়,

ঘবলৈকো ইংৰাজীত লিখোঁ সময়ত ধন-বিত খুজি,

কাৰবাব হতুৱাই অনুবাদ কৰাই বোপায়ে লয়গৈ বুজি।

(১৯)

সাজ-পাৰত খোৱা-লোৱাত শুচিল পুৰণি কচি,

বিলাতী পানীয়ৰ স্পৰ্শ নহলে নহয় শৰীৰটো শুচি।

যদিও ক'লা বৰণ গাৰ,

মুখত য'হি লওঁ পাউডাৰ,

আচী চাই চাই বুকজ কৰি চাহাবটো হৈ পৰোঁ,

পটলুং নেকটাই হেট-কোট লগাই কেঁটটো তুলি ফুৰোঁ।

(২০)

বোপাইৰ আছিল বহুতো মাটি খেতি কৰিছিল তাত,

বাজহি-ততহি মাৰি খাইছিল দুবেলা দুসাজ ভাত।

টানকৈ ধৰি হাতৰ মুঠি,

দুই-এটকা থৈছিল পুতি,

মোৰ লগতেই সকলো ঢুকাল, মাটিৰো এভাগ গ'ল,

যাব নোৱাৰিছে ! ভাবনা কিহৰ ! ই, এ, চি হলেই হ'ল।

(২১)

হলোঁ। মই মানুহ দেখিলে গম্ভীৰ ভাবেৰে থকা,
গ্ৰেজুৱেট এৰি আনব লগত এৰিলোঁ। ফুৰা-চকা।
নুবুজে যি ইংৰাজী মাত,
ভদ্ৰতা কিটো থাকিব গাত ?
তাতে মই হাকিম হলেও এতিয়া পালে লাই,
গোচৰৰ বেলিকা নিদিব ভেঁটী, সমান চকুৰে চাই।

(২২)

শেহত বহুতো চাটিকিকেট আনিলোঁ। সংগ্ৰহ কৰি,
ই, এ, চি, হবলৈ দৰ্শাস্ত দিলোঁ। বৰ চাহাবক ধৰি।
ঘূৰা-পকা যথেষ্ট হ'ল,
বাট-খবছেই বহুতো গ'ল,
ফলত কিন্তু মোৰ কপালত নহ'ল ই, এ, চি হোৱা,
ইয়াতকৈ অবিচাৰ পাবেনে হ'ব কোৱাচোন বাক কোৱা।

(২৩)

ই, এ, চি হোৱাৰ আশাৰ মূৰত পানী এচলু দি,
ভাবিলোঁ। হওঁ চব্‌ডেপুটি, নহলে কৰিম কি ?
যাচিলোঁ। কতক ভেঁটীৰ বোজা,
চালাম দিওঁ তেই হ'লো কুঁজা,
কি যে কপাল ! ইবাবো নহ'ল মনৰ কামনা পূৰ,
জীৱিকা আৰ্জ্জনৰ উপায় বিচাৰি চিন্তাত ঘূৰি গ'ল মূৰ।

(২৬)

ভাবিলোঁ। শেহত পঞ্চাচ টকীয়া স্কুল, মাৰ্চাৰেই হওঁ।
আগলৈ যি হওক “পকেট এক্সপেন্সটো (pocket
expense) সম্প্ৰতি উলিয়াই লওঁ।
ইন্সপেক্টৰলৈ কৰিলোঁ। “এপ্লাই” (apply),
উত্তৰ পালে। “ভেকেঞ্চি” (vacancy) নাই,
মই হেন বি, এলৈ নোহোৱাত পৰিল স্কুল মাৰ্চাৰৰো কাম ?
কি হ'ব উপায় ! কেনেকৈ তৰিম, কাৰ কাষলৈ যাম ?

(২৫)

উপায় নাপাই ঘৈণীক গলে। শহুৰৰ ঘৰত নি,
টকা কেইশমান ধাব কৰিলোঁ। মাটি বন্ধকত দি।
তাৰে সৈতেই ঘূৰিলোঁ দেশ,
বাট-খবছত সকলো শেষ,
তথাপি মোৰ কপালত নিমিলিল বিছাৰ জোখাৰে কাম,
‘অভাৰ্‌এইজ্’ (overage) হৈ নোহোৱা কৰিলে আগৰ
ফেৰাও দাম।

(২৬)

চাহ বাগিচাৰ চাকৰি বিচাৰি চাহাবৰ কাষলৈ গৈ,
চালাম দিলোঁ। ‘গুড্’ মৰ্ণিং, বুলি ধেনু ভিৰীয়া হৈ।
গ্ৰেজুৱেটবুলি চিনাকি পাই,
চাহাবে স্মিলিলে মোলৈ চাই,

কলিকতা যুনিভাৰ্চিটিৰ ভাইচ্ চেক্কেলৰ কোন ?
মই তো নাজানো নুব নখজুৰাই কি কৰিম কোৱাচোন ?

(২৭)

চাহাবে পুনৰ কৰিলে প্ৰশ্ন :— ডিগবই ক'ত কোৱা,
উত্তৰ দিলে :—মেট্ৰিকিউলেশ্যনত “জিৱ’গ্ৰাফি” নাই লোৱা।

চাহাবে তেতিয়া দিলে বিদায়,
ক’লে :—ইয়াত চাকৰি নাই

বিশেষকৈ মোৰ ডিগ্ৰিত নাই যুনিভাৰ্চিটিৰ সাঁচ,
মোৰ তলত কেনেকৈ খাটিবা তুমি যে বি, এ’ পাচ !

(২৮)

কেঞাৰ দোকানত হিচাপ-বন্ধকৰ চাকৰি ওলোৱা শুনি,
সেঁ। শৰীৰে ‘কেণ্ডিডেট’ (candidate) হলে। বহুতো
আগ-পাচ গুণি।

হিচাপ এটা কেঞাই কৈ,
দিলে মোক লিখিবলৈ,

দেশীয় নিয়মে হিচাব বখা মোৰ যে অভ্যাস নাই,
ইংৰাজী মতেই লিখিলেঁ, কেঞাই হাঁহিলে তাকে চাই।

(২৯)

তাৰ পিচত এমোনৰ দাম পোন্ধৰ টকা হ’লে,
আঠে সেৱত কিমান পৰিব মুখতে কবলৈ ক’লে।

হিচাপ কৰোঁতে ওলাল ঘাম,
তথাপি তাৰ নোলাল দাম,
উপায় নাপাই কাগজ এখনত ঐকিক নিয়মে কৰি,
দহ মিনিটত আঠে সেৱৰ দামটো দিলেঁ ধৰি।

(৩০)

আক কেইটামান প্ৰশ্নৰ পিচত কেঞাই গহীনাই ক’লে :—
“বাবু, ইয়াত নহয় চাকৰি, বিচাৰা কোনোবা ফালে।

দেশী হিচাব জানে যেয়ে,
ইয়াত চাকৰি পাব সেয়ে,

বি, এ, পাচৰ ইংৰাজীৰে নচলে দোকানৰ কাম,
বেয়া নাপাবা, যোৱা এতিয়া কৰিলেঁ বাম, বাম।

(৩১)

চাকৰিৰ আশা নিলগ হ’ল, এতিয়া কেনেকৈ তৰোঁ ?
বি, এ, পাচ হৈ কেনেকৈয়ে বা নাজলৰ কুটিত ধৰোঁ ?
মই হেন বি, এ,ৰ নুবুজে মোল,

গোটেই দেশখন ইমান ফুল (fool),

কোনোৱে কয় :—চাউল-ডাইলৰ দোকান এখনকে দিয়া,
কোনোৱে কয় :—খেতি কৰা, একো লাজ নাইকিয়া।

(৩২)

কাৰবাক যদি সাহায্য খোজেঁ হাল বাবলৈ কয়,
মুখ ইঁতৰ বিচাৰ নাইকিয়া বি, এ, পাচ যে মই।

হাকিমৰ কামটো পোৱা হলে
 বান্ধিলোঁ হেঁতেন হালে হালে,
 জেলত ভৰাই দিলোঁ হেঁতেন মনত বোৱাকৈ শিক্ষা।
 কি হ'ব ! কপাল ! সিহঁতৰ কামতে কৰাত পৰিছে। ভিক্ষা।

(৩৩)

এতিয়া দেখিছে। মিছাই মৰিলোঁ। কিতাপ মুখস্থ কৰি,
 ভাত যুটিও নোপোৱাত পৰিলোঁ। ইমান দূৰলৈ পঢ়ি।
 এনে দেশত ওপজাই ভুল,
 মূৰ্খ ই লুৰুজে জ্ঞানীৰ মোল,
 জানে মুঠেই হালখান বাই কেনেকৈ ভাতগাল খাব ?
 মৰা পৰিলোঁ ! এতিয়া মোৰ দিন কেনেকৈ যাব ?

(৩৪)

গৃহিণীক এৰিলোঁ। শত্ৰুৰ ঘৰত পুহিবৰ উপায় নাই,
 কোনে জানে ধাৰত কেতিয়া পৈতৃক ভেটিও যায়।
 কি যে কষ্টত গৈছে দিন,
 পাবলৈ নোহোৱাত পৰিছে ধাণ,
 মানুহে দেখিলে বলিয়া বুলি ফিটিকাফিটিকি কৰে ;
 ঘৰৰ চুকতে দিনটো কটাও চুক ভেকুলীৰ দৰে।

(৩৫)

এতিয়া মোৰ থকাৰ ভিতৰত দুহাজাৰ টকাৰ ধাৰ,
 উকষণিত ভগা ঘৰৰ খহি পৰিছে বাৰ।

ইকূল সিকূল দুয়োকূল গ'ল,
 জীৱনটোৱেই মহাভাৰ হ'ল,
 বাদ্ বাকী ব'ল মাথোন একালে বিবাহৰ কাঁচ ;
 ইফালে পুৰণি দেহৰ জকাটো, উপাধি লি, এ, পাচ।

অসমীয়াৰ গৌৰৱ।

আমি অসমীয়া, আমি ডাঙৰীয়া,
 আটাইতকৈ ডাঙৰ জাতি ;
 কি কি লাগে কোৱা, লেখ কৰি লোৱা,
 নোপোৱা একোতে ঘাটি।—
 আমাৰে লুইতে লাখ লাখ মোন
 দিছে কঢ়িয়াই পানী,
 বুকতে লুকাই ঘৰিয়ালে কত
 খাইছে মানুহ টানি।
 আমাৰে পৰ্বতে শাৰী পাতি পাতি,
 জিলিকাই বাখিছে টিং ;
 আমাৰে হাবিত আছে ভৰি ভৰি
 হৰিণ ম'হৰ শিং।

আমাৰ বনত ঢেকীয়া পতীয়াই
 তেজৰ পবীৰ্ণা চায় ;
 আমাৰে ভালুকে বাটকৰা পালে
 নাকতে চুমাটো খায় ।
 আমাৰে গঁড়ৰ চালেৰে কৰিছিল
 তাহানি যুঁজৰ ঢাল ;
 ডাঙৰ হাবিত ঘূৰিব লাগিছে
 আমাৰে হাতীৰ পাল ।
 আমাৰে শিয়াল লোদোৰ পোদোৰ,
 ছাগলী পেটত ভৰি ;
 আমাৰ ফেঁটায়ে একেটা খোঁটতে
 থয় সফলীয়া কৰি ।
 আমাৰ মেৰুৰীয়ে পোৰা মাছ খায়;
 কুকুৰে চেলেকে ছুৰা ;
 আমাৰ আলহীয়ে পিকেৰে বোলায়
 মজিয়া চোবাই গুৰা ।
 আমাৰ কুলিয়ে কুউ কুউ গায়,
 কৰে কাউৰীয়ে কা ;
 আমাৰে ভকতে এ ঘটি পানীৰে
 জানে ধুই ল'ব গা ।
 আমাৰে ফেঁচাই 'নিউ' বুলি দিয়ে
 বাতৰি দৈৱজ্ঞ হৈ ;

আমাৰে গোঁসায়ে শিষ্যক তৰায়,
 বৰপ্ৰণিফেৰা লৈ ।
 আমাৰ টোকোবাই বেনে বাহ সাজে
 পাবে নে সাজিব আনে ?
 আমাৰে বাপুৰে নপটি নুশুনি
 সকলো শাস্ত্ৰকে জানে ।
 আমাৰে মানুহ দুপৰ হলেও
 থাকে ফস্তি মাৰি শুই ;
 কান্দিব কৃপাত নোৱাৰা তুলিব
 ঘৰত লগায়ো জুই ।
 আমাৰ মানুহৰ সমান পবিত্ৰ
 পৃথিবীত দ্বিতীয় নাই,
 অজাতি মানুহৰ থুই পৰে বুলি
 ভেটিও এৰি থৈ যায় ।
 আমাৰ মানুহৰ দানব কাষত
 কৰ্ণৰো নহয় ঠাই ;
 পাৰ্চীৰ তিকতাক কেলেছৰা আহি
 হাতত ধৰিলেই পায় ।
 আমাৰ লাছিতে মোগল খেদালে
 এতেকে আমিও বীৰ ;
 গাত বঙ্গ তেজ এতিয়াও আছে,
 কাটি চাব পাৰা শিৰ ।

আমাৰে শঙ্কৰ   মাধৱে বোৱালে
 দেশত ধৰ্ম্মৰ স্মৃতি ;
 দুয়ো অসমীয়া   আছিল যেতিয়া
 আমিও ধৰ্ম্মৰে খুটি ।
 আমাৰ নিচিনা   হাজাৰ-বিজাৰ
 জাত কাৰ আছে কোৱা ;
 আমাৰ নিচিনা   পৰক খটাই
 কাক নো দেখিছা : খোৱা ?
 আমাৰ মানুহে   ভাত নাপালেও
 নকৰে তালৈ কাণ ;
 বেপাৰ বাণিজ   নীহ কাম (?) কৰি
 কিয় হেৰুৱাব মান !
 আমাৰে সকলো,   আমাৰ গুণেৰে
 আছে চৌ-দিশ ছাতি ;
 আমি অসমীয়া,   আমি ডাঙ্গৰীয়া
 আটাইতকৈ ডাঙ্গৰ জাতি ।

বগীৰ দৰা !

(১)

বগীৰ ৰূপৰ নাই তুল,
 গালত ফুলে গোলাপ ফুল,
 চকু দুটা   পিৰিক-পাৰাক,
 ওঠত হাঁহি ভৰা ;
 বিধিৰ বিধান   ইমানতো
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(২)

বগীৰ অঙ্গ সকলো পূৰ,
 ডিগ্ৰিৰ ওপৰত আছিল মূৰ,
 সোঁ মাজতে   আছিল কঁকাল,
 ভৰি মাটিলৈ পৰা,
 কেনেকৈ ক'বা   কিয়নো বাক
 নোলাল বগীলৈ দৰা ?

(৩)

নাকৰ তলত মুখৰ বিন্ধা,
 কাষত চকু চস্মা পিন্ধা,

যুগল বাহু   ওলমি আছিল
 ছফালে কান্ধৰ পৰা ;
 তেও নো বাক   কিহৰ বাবে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ?

(৪)

বৈ বগীৰ পিঠিৰ ভাব,
 পিচত আছিল বাজহাড়,
 লোদোৰ-পোদৰ   নিতম্ব আছিল
 ভৰত ওলমি পৰা ;
 খোজৰ নাচন   বহুতে চালে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৫)

গাৰ বৰণ আছিল বগা,
 গলধন আছিল মূৰত লগা,
 ক'লা চুলিৰ   নেঘেৰি খোপা,
 সোণত সূৰগা চৰা ;
 যি থকা উচিত   আছিল যদিও
 নোলাল বগীলৈ দৰা !

(৬)

ব্লাউজ পিন্ধি বমক জমক,
 লগাইছিল লোকৰ চকুত চমক ;

ফিৰফিৰীয়া   সাৰীৰে দেখাইছিল
 ঠগটো কঁকালৰ পৰা,
 দেখি যদিও   মজিল বহুত,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৭)

শিক্ষাত বগীৰ নাই জোৰ,
 ফুৰিছে দেশত বহুত দূৰ,
 কিবা কিবি   মহলাত উঠি
 আহিছে স্কুলৰ পৰা ;
 তথাপি অঁটা   মনে পিঠিয়ে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৮)

পঢ়া-শুনা শেষ কৰি,
 বগীয়ে দিলে ঘৰত ভৰি,
 জোতা নহলে   নোৱৰাত পৰিল
 কৰিব লৰা-চৰা ;
 দেখি কোনোৱেই   আগ নাবাঢ়িল,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(৯)

(বগীয়ে) তাঁত-সূতৰ নলয় নাম,
 ভাত বন্ধা লেতেৰা কাম,

কেনেকৈ কবিৰ   ঘৰৰ বন,
কাপোৰ মলিয়ন কৰা ?
খান্‌চামা-বেহাৰা   বখাৰ ভয়ত
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১০)

বগীৰ বৰষুণ দেখিলেই উঠে জ্বৰ,
গা ধুবলৈ লাগিল ঘৰ,
তিয়নিখন   মেলিবলৈকো
লাগিল লগুৱা লৰা ;
ভয়ত পলাল   ভগৱন্ত,
নোলাল বগীলৈ দৰা !

(১১)

বগীৰ হাতত নভেলখনি,
শিবত কিবাৰ পিৰপিৰনি
কাপত ওলাল   দীঘল চিঠি
আদি বসেবে ভৰা ;
সেইহে ওলাল   অলেখ সজা,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১২)

নিতে নতুন বন্ধু চাপিল,
উপহাৰৰ লালী লাগিল,

চেঙেৰা বন্ধুৰে   হ'ল ঘৰখন
দিনে-ৰাতিয়ে ভৰা ;
গান-বাত্তত   / সকলো মজিল,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৩)

মদৰ দোকানী, মটৰ-ড্ৰাইভাৰ,
উকীল-মোক্তাৰ, ফটোগ্ৰাফাৰ,
হিন্দু-ইচ্লাম্   খৃষ্টান চাপিল
চাৰিও ফালৰ পৰা ;
ধন-বস্তুৰ   অভাব গুচিল,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৪)

নতুন বন্ধুৰ লগত ফুৰি,
দেশ-বিদেশত আহিল ঘূৰি,
কত কি যে   উপহাৰ চপাই
চন্দুকত দিলে ভৰা ;
শৰীৰ খীণাই   শুকাই গ'ল,
নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৫)

এনেকৈ গ'ল কেইবা বছৰ,
তথাপি বগীলৈ নোলাল বৰ,

বয়সতো   পৰিল ইফালে
 একুৰি এঘাবৰ ভবা ;
 উপহাৰ যদিও   নহল বন্ধ,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৬)

এতিয়া বগী তেনেই ক্ষীণ,
 খালে নোঘোঁৰাত পৰিল জীণ,
 বংচন্দীয়া   সাজেও নাই
 ঘোঁৰন বাথিব পৰা ;
 সকলো ফন্দা   বিফল হ'ল,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৭)

সোঁতোৰা-সুতুৰি হ'ল গাল,
 থহটা হ'ল নিমজ ছাল,
 বুকু-পিঠি   সমান হ'ল
 চকুও ঘোলা পৰা ;
 কি হব এতিয়া ?   আগেয়ে যেতিয়া
 নোলাল বগীলৈ দৰা !

(১৮)

লাহে লাহে সকলো গ'ল,
 শৰীৰটো বোগৰ ভঁৰাল হ'ল,

ডেকেৰী বগী   হ'ল এতিয়া
 ঢাৰীয়ে পাটীয়ে নেৰা ;
 বন্ধু সকলো   আঁতৰি পৰিল,
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

(১৯)

দৰব জাতিয়ে নিদিলে গুণ,
 পলাল কেনিবা বগীৰ ধুন,
 বগায়ে বোলে   শিক্ষাৰ দোষতে
 পৰিলেঁ। এতিয়া মৰা ;
 বাইজে দেখিলে   যমৰ বাহিৰে
 নোলাল বগীলৈ দৰা ।

ভকতৰ পৰিণাম ।

(চিত্ৰগুপ্তৰ ডায়েৰীৰ টোকা)

(১)

সাধুবাম ভকত   বৰভকত
 নাম গোৱাত ওজা,
 কপালত মস্ত   মৃতিকাৰ ফোঁট
 ডিঙ্গিত মালাৰ বোজা ।
 কঁকালত চুৰিয়া   কান্ধত গামোছা,
 গাত নিপিন্ধে চোলা,

পুৱা-গধূলি জুহালৰ দাঁতিত,
 পাতি লয় কানিব খোলা ।
 বাহিব ওলালেই এঘটি পানীৰে
 গাটো তিয়াই থয় ;
 সাতাম পুৰুষীয়া বঙা চুৰিয়া
 পিন্ধি হে আহাৰ লয় ।
 লগৰ ভকতৰ বাহিৰে আনৰ
 ভৰিও নিদিয়ে ছাঁত ;
 আঁতৰি ফুৰে ছুৰি ছুৰিকৈ
 বেহাৰ লাগিলে হাট ।
 কেনোবা মানুহ ঘৰলৈ আহিলে
 চোতালত বহাৰ ঠাই ;
 নিলগৰ পৰা তামোলখন দিয়ে
 ভালকৈ আগ-পিচ চাই ।
 আলহীয়ে যদি পানী বিচাৰে
 কচুপাতত হে পায় ;
 উঠি গলেও পানী ঢালিহে
 গছকে সিডোখৰ ঠাই ।
 ফুৰা গাৰে গুৱাও নাখায়
 নোসোমাই গোঁসাই-ঘৰ ;
 নাম গোৱালৈ নিমন্ত্ৰণ পালে হে
 হয় অলপমান লৰ ।

পৰৰ নাদৰ পানী নাখায়
 আন কি নিজেও তুলি ;
 আলি-খাৱৈৰ পচা পানীকে
 খায় পবিত্ৰ বুলি ।
 ঘৈণীয়েকৰ হাতে ভাত নাখায়
 সিওটো গোঁৱৰ ঘোষে ;
 কথাই কথাই গুৰুৰ শপত
 নোছাৰে তাত দোষে ।
 সাধুৱে কয়— তেওঁৰ সমান
 সাধু কোনোৱেই নাই ;
 সোঁ শৰীৰে স্বৰ্গলৈ যাব
 থাকিব আটায়ে চাই ।
 কাণে কাণে দিওঁ বাতৰি এটা
 কাকো নিদিবা জান ;
 বাতি ফুৰা দলতো সাধুক
 পোৱাটি নহয় টান ।
 পুৱাৰপৰা শোৱালৈকে
 মিছাকে মাথোন কয় ;
 কোনোবা কাচিৎ ভুলত হে যদি
 একেঘাৰ সঁচা হয় ।
 চল পালে বাতিয়েই খায়
 লোকৰ ছাগলী কাটি ;

একাদশাত আধা খুন্দা
কোমল চাউলৰ বাটি ।
পালে লগত আঠীয়া কল
অলপ জুলীয়া গুৰ ;
তাৰ ফলত তিন দিনলৈ
নপৰে পেটটো জুৰ ।
গাৰুৰ মেলত যাবে পৰা
টোপোলা-টাপলি পায় ;
চকু মুদি দিয়ে সাধুৱে
তাৰ ফালেই বায় ।
পাগুলি পাগুলি কোৱাকে কৈ
ধৰ্ম্ম বথানে কিযে !
আনৰ লগত নুছুলে নাথালেই
সকলো ধৰ্ম্ম সিজে ।
ভকতনীহঁতক বাস লীলাৰ
বুজাই তত্ত্ব মথি ।
কানীয়া ভকতৰ সংসাৰ যুঁজত
ভেৰেই মহাৰথী ।

(২)

কালত সাধু নৰিয়া পৰিল
থাকিল ছমাহমান পৰি ;

ডাক্তৰৰ দৰব অশুচি বুলি
বাথিলে নিলগ কৰি ।
চুচৰি বাগৰি গাটো তিয়াই
মাৰে এচেলেক কানি ;
কেঁকাই-গেঁঠাই পেলাই এটোপা
পেটত পিঠাগুৰিৰ পানী ।
একেনৈয়েই লেলাই-ধেন্দাই
ধৰিলে নানান ভাজ ;
ভালো নহয়, একো প্ৰকাৰে
ধাতুও নহয় বাজ ।
এনেকৈ থাকোঁতে লেলাট ভুঞ্জি
মৰ আঁউসীৰ বাতি ;
কেটোৰ ক'লা যমদূত দুটাই
ল'লেহি বান্ধি-ছাটি ।
যমৰ ওচৰত কৰিলে হাজিৰ
চোঁচোৰাই বগৰাই নি ;
বিচাৰ কৰিলে যম বজাই
গোঁফত টাও দি দি ।
চিত্ৰগুপ্তৰ তালিকা চাই
শুনাতে শেহত বায় ;—
“ভকতৰ নাই আনবিলাক
মানুহৰ লগত ঠাই ।

কাকো বাতে নালাগে ছুব
 নোৱাৰে কোনেও ছুব ;
 নালাগে বাতে এঘটি পানীৰে
 দহবাৰ গাটো ধুব ।
 এনে ভাবে অসূৰ্য্য নামক
 গাঁতত দিয়াগৈ ঠাই ;
 শুধ শৰীৰে থাকক তাতে
 ধৰ্ম্মৰ ভোবতাল বাই ।”
 যমৰ আদেশ শুনি দূতে
 ভকতক দাঙি ল'লে ;
 অসূৰ্য্য নামে আন্ধাৰ গাতত
 ঢাকোন দি সূমাই থ'লে ।
 নপৰে তাত পোহৰৰ সঁচ
 বতাহৰ নাই বা ;
 নুশুনে কাৰো কথা-বতৰা
 নেদেখে নিজৰ গা ।
 সাধুৱে বোলে ইবাৰৰ পৰা
 নেদেখোঁ কাকো ভিন ;
 নিজক মাথোন পবিত্ৰ বুলি
 নকৰোঁ কাকো ঘিণ ।
 শপত খাইছোঁ, বন্ধা কৰা,
 নকৰোঁ ধৰ্ম্মৰ ছল ;

যমে বোলে— আৰ্জিলা যেতিয়া
 ভুঞ্জিব লাগিব ফল ।
 নিৰ্জ্জন গাতত থাকিল ভকত
 চিঞৰি-বাখৰি পাচে ;
 তত লবা ভকত সকল
 আটাইৰে এদিন আছে ।

উন্নতিৰ উপায় ।

(১)

ৰবা হে ৰাইজ, কিমান নো আৰু চিঞৰ-বাখৰখন কৰা ?
 ডালৰ কাউবো দূৰলৈ পলাল, উশাহ হৈ গ'ল খৰা ।
 দেশৰ উন্নতি, দহৰ গতি,
 চিঞৰি কৰিছা কামবন খতি,
 কেনেকৈ কি হ'ব, একোকে নাজানা, সুধিও নোলোৱা কাকো,
 আগ গুৰি নাই, কি হ'ব, বান্ধিলে মিছাতে পানীৰ সাঁকো ?

(২)

ময়ে কওঁ শুনা, গুণ নহলেও ধৰমনো ক'লৈ যাব ?
 মন দিলে তাত পাৰিবা নিশ্চয় উন্নতিৰ টিংখোপ পাব ।
 ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ কৈ সাজা বভা,
 পাতা তাতে ঘনকৈ সভা,

গুজৰি-গুমৰি বক্তৃতা দিয়া দেশ উদ্ধাৰিম বুলি,
কামৰ নিমিত্তে পঁচা আনা বাইজবপৰা তুলি।

তাৰেই কৰা দুৱাৰ-ঘৰ,
দেশ-বিদেশলৈ দিয়া লব,

দুবেলা দুসাজ খাবলৈ তাৰেই উপায় উলিৱা আক,
তোমাৰ উন্নতি দেশৰ উন্নতিৰ অংশ নহয় নে বাক ?

(৩)

আকৌ চোৱা মাটিৰ জোখাই দেশত মানুহ নাই,
লোক সংখ্যা বৃদ্ধি কৰাই উন্নতি উপায় ঘাই।

(এতেকে) কেচুৱাৰ বিয়া দিয়া বঢ়াই,
বিয়া কৰাওক তিনি কুৰীয়াই,

কৰাবলৈ দিয়া ডেকা গাভৰুক বিমান মন যায় বিয়া,
বিমান পাৰা বাৰী-খাৰী বৰলাক চপাই দিয়া।

(৪)

তাৰ-পিচত শিকি বুজি খুজিলে ডাঙ্গৰ হ'ব,
কত কাল যে লাগিব তাত পাবে নে কোনোবাই ক'ব ?

এৰা এতেকে শিক্ষা দীক্ষা,
সন্মান ল'বা কৰি ভিক্ষা,

নহলে ধন দি পৰাচিত হৈ ডিঙিত পিন্ধিবা জৰি,
একে দিনাই নাচিবা তুলি উন্নতিৰ শিৰত ভৰি।

(৫)

(আকৌ) উন্নত জাতিৰ সমাজ কদাপি নোৱাৰে থাকিব এক,
চুটিয়াই দিয়া উন্নতিৰ ঘোৰা বঢ়াই দিনকে লেখ।

দেৱতা মানুহ তেত্ৰিশ কোটি,
চিৰদিন আছে খুটি পুতি

অনাই বনাই ভাবতবৰ্ষৰ কঁপাইছে আকাশ-মাটি,
তেনে স্থলত নিচেই তাকৰ ছয়ত্ৰিশটি মাথোন জাতি।

(৬)

এতেকে লোৱা মানুহ মূৰি জাত নতুন কৈ বাঁটি,
পূবাই লোৱা তেত্ৰিশ কোটি ছয়ত্ৰিশক ভাঙ্গি-পাতি।

দীঘল নকা কাৰবাক পাতি,
কাৰবাৰ লোৱা নাকটে! কাটি,

গজোৱা কাৰবাৰ দীঘল নেগুৰ, গজোৱা কাৰবাৰ শিং,
মানুহ মূৰি জাত গঢ়িলেই উন্নতিৰ পাবা টিং।

(৭)

আক এটা কথা—বহি-শুই খোৱাই ডাঙ্গৰ মানুহৰ চিন,
এতেকে এৰা যাৰ যি ব্যৱসায়, নহলে বুলিব হীন।

পেটৰ ভাত, কাপোৰ গাৰ,

বিদেশীক দিয়া যোগোৱাৰ ভাৰ,

তাঁত-দূত এৰি পিবালিত বহি তিকতাই বান্ধক খোপা,
হাল কোৰ এৰি মতাবিলাকে লওক পিছফালে জোপা।

(৮)

নাইবা থাকা ঠেঙ্গৰ ওপৰত ঠেংতুলি লৈ বহি,
ব'দ বতাহত কাম কৰা কয়বা কষ্ট সহি ?

আনৰ ওপৰত ক্ষমতা জাৰি,
কৰা যেতিয়া যিমান পাৰি,

আনক নাপালে যৈণীক ধৰিয়েই শোধোৱা মাধমাৰ,
তেতিয়া নিশ্চয় হ'ব তোমাৰ উন্নতিৰ মুক্ত দ্বাৰ।

(৯)

সজ আলোচনা পুৱা-গধূলি সভ্য সমাজৰ প্ৰথা,
পালিবা তাক আলচি পৰৰ জীয়াবী-বোৱাবীৰ কথা।

স্বাধীনতাৰ আদৰ্শ ধৰা,

যি হকে মন যায় তাকেই কৰা,

যুৱতী বন্ধু লৈ চিকাৰ কেম্পত কটাই আইগৈ বাতি
তেতিয়া তুমিও নিশ্চয় পাৰিবা হ'ব শিবফুটা জাতি।

(১০)

বাবোৱাবী পূজা যিমান পাৰা সিমান বেচিকৈ পাতা,
হাজাৰে হাজাৰে খবচ কৰি ভাটীৰ বাইজী মাতা।

পঞ্চমকাৰ সাধন কৰি,

মোক্ষ লোৱা মুঠিত ভৰি

তেতিয়া তোমাক উন্নত বুলি নামানি থাকিব কোন ?

(অন্ততঃ) খেমটাৱালীয়ে তো ভদ্রলোক বুঢ়ৈ বৰ্ণাবতোমাৰ গুণ!

(১১)

নিজেও নিজক ডাঙ্গৰ ভাবিবা আনক ভাবিবা সৰু,
আদিপাঠ পঢ়ি পণ্ডিত হৈ আনক বুলিবা গৰু।

গহীন খোজেৰে বাটত বুলি,

মাতত মেঘৰ গাজনি তুলি,

ভাবিবা জগতত, তুমি হে মানুহ, পশুৰ নিচিনা আন,
তেতিয়া নিশ্চয় উন্নতি লভিবা পাবা সকলোৰে মান।

(১২)

নিজকে নিজে পবিত্ৰ বুলি আনক কৰিবা ঘি,
মানুহৰ আগত জিলিকাই ফুৰিবা ফোঁট লগুণৰ চিন।

অজাতি মানুহ খালত পৰি,

মৰিলে মৰক, যাবা আঁতৰি,

তথাপি নুহুবা, ছুলেই তোমাৰ মূৰত উঠিব পাপ,
তাকে নকৰিলে সভ্যতাৰ জখলাৰ পাবাগৈ ওপৰ খাপ।

(১৩)

আক এটা কথা, ইংৰাজ জাতিটো কিমান উন্নত চোৱা,
কি কি গুণত ডাঙ্গৰ হৈছে এবাৰ লেখকৈ লোৱা

প্ৰথম গুণ—বৰণ বগা,

দ্বিতীয়—মুখত চেলেউ লগা,

তৃতীয় পিন্ধা ঠেঙ্গা-টুপী, চতুৰ্থ মদৰ ভক্ত,

তুমিও কিয় নোলোৱা পাই উন্নতিৰ এনে তত্ত্ব ?

(১৪)

হ'ব পাবে, নোৱাৰা কৰিব গাৰ বংটো ভিন,
 গালে মুখে চুন সানি লোৱা, কোনেনো ধৰিব চিন ?
 পিতাক ফাদাৰ, মাতাক মাদাৰ,
 ভাতক বোলা ডিনাৰ-ছাপাৰ,
 বাটে ঘাটে ইংৰাজী বঢ়িয়াই ফুৰা ওফাইদাং মাৰি,
 একে বাতিয়েই পূৰাব পাৰিবা ইংৰাজৰ লগত শাৰী।

(১৫)

একোটো যদি নোৱাৰা কৰিব লোৱা জুহালৰ দাঁতি,
 চপাই লোৱা কানিব টিকিবা কুঁহিয়াৰ কলৰ বাটি।
 কথাত ৰাজ্য ভাঙ্গা-পাতা।
 যি পাবা পৰব বদনাম বতা,
 চিপ্ৰাং খন্তি হাতত লৈ দিগ্বিজয় কৰা বাতি,
 তেতিয়া হ'লেও পাৰিবা নিশ্চয় হ'ব উন্নত জাতি।

মতা নে তিকতা ?

(১)

সত্য যুগত মতা-মাইকী তেনেই আছিল ভিন
 নিলগৰ পৰাই জিলিকি আছিল যাৰ যি বিলাক চিন।
 মতাৰ মুখত দীঘল ডাঢ়ি, নাকৰ তলত গোঁফৰ শাৰী
 টাও দি দি ম'হ শিল্পীয়াকৈ থৈছিল ঠিয় কৰি,
 মাটি কঁপিছিল পেলাইছিল যেতিয়া গমহ-গমহ কৈ ভৰি।

(২)

তিকতা বিলাকো তিকতা আছিল, কঁকালটো আছিল লাহী,
 মূৰত নাচিছিল দীঘল চুলি, ওঁঠত মিচিকি হাঁহি।
 মাতটো আছিল সোৱাদ ভৰা, তাতোকৈ সোৱাদ বন্ধা বঢ়া,
 সূতা কাটি কাপোৰ বৈছিল, ঘৰ খন আছিল চাই,
 পাক দিছিল নামৰ সুৰত গাখীৰ-খীৰাই খাই।

(৩)

তাৰ পাছত দ্বাপৰ ত্ৰেতাতে মতাবোৰ আছিল মতা,
 হাত ভৰি বোৰ লোহাৰ নিচিনা, কঁকালত টঙালি অঁটা
 হাতৰ মুঠিত ঢাল-তবোৱাল, চকুৰ দৃষ্টিত তাল-বেতাল,
 গলধন আছিল যাঁড়ৰ দৰে, মূৰত মথুৰা পাগ,
 কুস্তি কছৰত অস্ত্ৰ চালনাত বাঢ়িছিল ক্ৰমে আগ।

(৪)

পেটৰ অগ্নিও আছিল বেছি, খাইছিল একোটা গৰু,
 অন্ন-ব্যঞ্জন একো জনকেই লাগিছিল কেইবা চক ।
 গাত আছিল হাতীৰ বল, নাছিল ফাঁকি, অনায়াসে চল,
 বিবাদ হ'লে গাৰ বলেৰে লৈছিল বিচাৰ কৰি,
 অযোগ্য জনক সমাজৰ পৰা উলিয়াই দিছিল ধৰি ।

(৫)

তিকা বিলাকে ঘৰ চলাইছিল, কৰিছিল বোৱা কটা,
 ভাত বান্ধি খাই মেল মাৰিছিল লৈ তামালৰ বঁটা ।
 ছয়ো হাতত পিন্ধিছিল খাক, কাগত কৰীয়া আঁৰি ছিল আৰু
 ডিঙিত পিন্ধিছিল মণি-মাদলী কপালত লৈছিল ফোঁট।
 সেঁ। মাজেদি সেওঁতা ফালি চুলিৰ ভাঙিছিল জোঁট ।
 মূৰ ঢাকিছিল ওৰণা লৈ, নূপুৰ পিন্ধিছিল নাচিবলৈ,
 মউ ঢালিছিল কথা-বতৰাত কুলিৰ মাতকো জিনি,
 খোজ দেখিলেই তিকা বুলি পাইছিল আটায়ে চিনি ।

(৬)

কলি যুগে বিধাতাৰ লগত উঠিল ফেপেৰি পাতি,
 তাৰ ফলত মতাবোৰে পেলালে ডাঢ়িবোৰ কাটি ।
 পেলাই দিলে ঢাল তবোৱাল, চুকত সোমাই শক্তি ঢুকাল,
 নোৱাৰাত পৰিল আগৰ খাণ্ড নিয়াব এতিয়া জীণ,
 অহিংসা-ধৰ্ম্য প্ৰচাৰ কৰিলে হ'ই শক্তি-হীন ।

(৭)

পুৰুষৰ দেখি অগ্নিমান্দ্য তিকতাৰ বাঢ়িল পিত,
 মতাৰ ওপৰত হেতা-ওপৰা কৰাত লগালে চিত ।
 আবুৰ গ'ল কেনিবা উৰি, দিলে নতুনকৈ তৰ্ক জুৰি
 সিংহাসনত বহি চলালে একোখন দেশৰ কাজ,
 মতাৰ লগত ফেৰ পাতিলে পেলাই তিকতাৰ সাজ

(৮)

এনেকই আহি কুৰি শতিকাত ঘটিল সকলো লৰ,
 আগৰ দৰে ওলোৱা-সোমোৱাত ঘটিল আহুকাল বৰ ।
 মতা-মাইকীৰ ল'ৰিল নাম, ওলট-পালট হৈ গ'ল কাম,
 মাইকীৰ পাছত জোপ লৈছে এতিয়া মতাৰ সুখ,
 বাবৰ জলঙা মাইকীৰ আশ্ৰয় দেখিলে মতাৰ সুখ ।

(৯)

তিকতাৰ কথাৰে ভাবি ভাবি মতাও তিকা হ'ল,
 কুমাৰী বাহৰ পোকৰ দৰে, যি আছিল সোপাই গ'ল ।
 পুৰুষে তিৰীৰ ৰূপত ভুলি, ভাবিলে সুখ তাতেই বুলি,
 সেই হে নিজেও তিকা হব'লৈ ফুৰিছে হামবাও কাঢ়ি,
 পুৰুষৰ চিন নিলগ কৰিছে যিমান দূৰলৈ পাৰি ।

(১০)

ডাঢ়ি-গোঁফ চাঁচি নিমজ কৰি হইছে তিকা-মুৱা,
 পাণ্ডুৰি খহাই সেওঁতা ফালি চোবাই ফুৰিছে গুৱা ।

ধুতি চেলং নে মেখেলা-বিহা, তাৰেই বা জানো পাবা দিহা ?

নিগৰ পৰা চালে দেখিবা ঠিক যেন লৰাৰ মাক,
তিকা সাজিয়েই তিকা হ'ল আজি পুৰুষৰ জাক।

(১১)

তিকাৰ মনো হ'ল ইফালে মতা দেখিলেই উৰা,
ভাবিলে ভাল মতাৰ দৰে হে সাজপাৰ পিন্ধি ফুৰা,
হাতৰ কাণৰ কবিলে খালি, বেঁকা কৈ ল'লে সেওঁতা ফালি ;

তবণি নাপাই সেন্দূৰৰ ফোঁট পলাল কপালৰ পৰা,
নাকৰ ওপৰত উঠিল চচ্‌মা ফ্রেম সোণেৰে গঢ়া।

(১২)

ফুৰা-চকা কথা-বাত্তাত পুৰুষৰ লাগিল ত্রাস,
লগৰ সঙ্গী হাবমোনিয়ম্ নাটক, উপন্যাস।

ঠাকুবক দি বন্ধা-বঢ়া, নগুৰাৰ ভাগত মছা-সৰা,
ঘাগৰীগতীয়া চেলংখন লৈ দিলে পদূলিত খোজ,
মুখলৈ চাই মতানে মাইকী পাবা নে কিবা বুজ ?

(১৩)

ইমানতেই নহয় অন্ত, নামৰ ফাললৈ চোৱা,—

মতাৰ নাম হ'ল প্ৰেমদা, যশোদা, তাক নো কি বুলি কোৱা ?
বিমলা, কমলা, মোহিনী, বাধা, নহলে এডোখৰ নেগুৰ বন্ধা,
দেখা নাপালে মতা নে মাইকী ভাবোঁতেই ওলায় ঘাম,
আচৰিত নহবা কুমুদিনী ফুকন মতা মানুহৰে নাম।

(১৪)

চন্দ্ৰ সূৰ্য্য নগেন্দ্ৰ বালাৰ বালা সোলোকাই থ'লে
পাৰিবা নে কব তিকা বুলি নামটো মাথোন ক'লে ?
উপাধি দেখি প্ৰত্যয়-খৰা, শইকীয়া, বকুৰা, ফুকন, বৰা,
ব্যাকৰণৰ সাধ্য নাই লিঙ্গ নিকপণ কৰা,
গিবীন্দ্র বকুৰাক স্ত্ৰীলিঙ্গ বুলি কেনেকৈ নো বাক ধৰা ?

(১৫)

মজাৰ ধেমালি ! মতাই সুখ পাই তিকাৰ দৰে সাজি,
(কিন্তু) গাইমুৱা মতাক স্বামী লবলৈ তিকা নহয় বাজি।
মাইকীৰ পালতো একেই কথা, বং পাই নিজে সাজি মতা,
মতাই কিন্তু নোখোজে লব মতা-মুই তিবীক বাছি,
শেষ ফলত সোমাব লাগে কাৰবাৰ ঘৰত যাচি।

(১৬)

ছফালৰ পৰা বিপৰীত সোঁত থাকিলে এনেকৈ ব'ই,
কোনোবা দিনা ব'ব লাগিব নতুন এশুঁতি হ'ই।
পুংলিঙ্গ স্ত্ৰী-লিঙ্গৰ সকলো চিন, ক্লীৰ লিঙ্গত যাবগৈ লীন,
ব্যাকৰণে মোট সলাব নতুনকৈ কাচি-পাৰি,
বিধাতা পুৰুষো 'জক' হৈ সোমাব ছুৱাৰ মাৰি।

জাত-বন্ধ।*

(১)

বামুণ গাৰুঁ বাপুসকল এদিন একেলগ হৈ,
কবিলে স্থিৰঃ—মাটি লৈ খেতি কৰিব গৈ।
নহলে যিহে দিনক দিনে হৈছে যজমানবোৰ,
শবাধ-পাতি নোহোৱা হৈ খোৱাৰ মৰিব মূৰ।
যেনে কথা তেনে কাম, ওলাল সকলো গঞা,
ওলাল নদাই, ওলাল ভদাই ওলাল দেউবাম-দয়া।
টিকিধৰ বাপু, ফেদাই শৰ্ম্মা, দীনাই, মধু, জাতি,
আক বহুত ওলাল চাবলৈ বিচাৰি এডোখৰ মাটি!

(২)

মিৰি-পামৰ ওচৰত আছিল বহুতো পতিত মাটি,
ভাগ বাটি বাপুসকলে ল'লে হাবি-বন কাটি।
মাটি ভাঙিলে ডবল কোৰেৰ ব'দতে সিজি আধা,
গুটি সিঁচিবৰ সময় পৰিলত মিৰিয়ে দিলে বাধা।
মিৰিয়ে বোলে কেলেই দিম আমাৰ ওচৰৰ মাটি?
তাতেই আমি কৰিব লাগিব আগলৈ খেতি-বাতি।
বাপুসকলে বোলে তহঁতৰ তাত কি আছে হাত?
চৰকাৰী মাটি বেয়ে ভাঙে তাৰেইহে স্বত্ব তাত।

* বয়োবৃদ্ধ সাহিত্যিক আৰু প্ৰসিদ্ধ সংস্কাৰক শ্ৰীযুক্ত কমলাকান্ত
ভট্টাৰ্য্য ডাঙ্গৰীয়াৰ পৰা শুনা এটা সত্য ঘটনা লৈ লিখা।—লিখক।

মিৰিয়ে বোলে আগলৈ আমি ভাঙিলোঁ হেঁতেন তাক,
তহঁতে কিয় ললিহি বাক বুশুনি আমাৰ হাক?
এনেকৈয়ে ছয়ো দলৰ লাগিল কান্দিয়া বৰ,
গতি বিষম দেখি দিলে বাপুসকলে লৰ।

(৩)

খেদা খাই বাপুসকল গাৰুঁলৈ ঘূৰি গ'ল,
পিচদিনাখন আহিল আকৌ বান্ধি ডাঙৰকৈ দল।
দা-কটাৰী, লাঠি-টাঙোন, যাৰ যি আছে লৈ,
মিৰিব লগত যুঁজিবলৈ আহিল পয়োভৰ কৈ।
ঘৰৰে পৰা বাপুসকল গৈছিল জলি-পকি,
মিৰিহঁতো আহিল খেদি মুখত যি আছে বকি।
তৎক্ষণাৎ বাপুসকলে মিৰিলৈ ললে চোঁচা,
কোনোৱে দাঙি ভলুকা-টোকোন, কোনোৱে দাঙি ঘোচা।
মিৰিহঁতো সমুখ হ'ল আগলৈ পেলাই থুই,
বাপুহঁতৰ জাতত লাগিল যেন খাণ্ডবৰ জুই।
উপায় বুধি নোহোৱা হৈ কাছুটি কোঁচাই ল'লে,
হাতৰ অস্ত্ৰ অচল হ'ল, সামৰি-সুতৰি থ'লে।
অলপমান সময় এনেদৰে উছোগ পৰ্বতে গ'ল,
এনেতে মিৰিব নতুন সহায় যুদ্ধত উপস্থিত হ'ল।
চাৰি জনী মিৰিয়নীয়ে ভাতৰ পোতনি লৈ,
ছটিয়াই গ'ল বাপুসকলৰ গালৈ লক্ষ্যকৈ।

বিপ্রসকলে বোলে এতিয়া জাত-কুল তেনেই যায়,
 নালাগে মাটি পলোরাইঁক, ববব সকাম নাই।
 এই বুলিয়েই কাছুটি এবি দিলে ঘবলৈ লব,
 পোতনি ছটিয়াই মিৰিয়ে পিচত খেদিলে বহুতো পৰ।
 ঘবত বাপুৰে শপত খালে নকৰেঁ। খেতি তাত,
 মাটিৰ লগত মিৰিব হাতত নোৱাৰি দিব জাত।
 তেতিয়াৰ পৰা কোনো বাপুৰেই নিদিলে সিঠাইত ভৰি,
 মিৰিহঁতে লাভতে পাই ল'লে ভাগ ভাগ কৰি।
 বাপুসকলে, দুখ কৰিলে, মিৰিয়ে ভুঞ্জিলে ফল,
 বাপুসকলে বোলে যি হোক, পৈতৃক জাতটো ব'ল।

প্রশ্ন।

নিজ স্বত্ব বাখিব নাই শক্তি যাব,
 তাব যদি থাকে জাত, জাত যায় কাৰ ?

দুখীয়া।

(১)

দুখীয়াৰ ঘব গাৱঁৰ মাজত,
 নিচেই নিমাখিত প্ৰাণী ;
 ভঁৰালত নাই খাবলৈ ভাত,
 ল'বলৈ কাপোৰ-কানি।

ঘৈণীৰ বাহিৰে ঘবত কোনো
 মাত-বোলল'ই নাই ;
 দিনৰ দিনটো কামত ঘূৰি
 গধূলি এসাজ খায়।
 বাপতী কলীয়া ঘবৰ ভেঁটিটো,
 তাতেই জুপুৰা ঘব ;
 সেয়ে দুখীয়াৰ যথা সম্পত্তি
 তাতেই চেনেহ বৰ।
 অলপ বাজহ তাকে দিওঁতেই
 দুখীয়াৰ মলিন মুখ ;
 মোজাদাৰেও অৱস্থা দেখি
 কৰিলে বহুতো দুখ।
 ক'লে “খাজানা এৰিলোঁ ইবাৰ,
 ময়ে দিম তোৰ হৈ ;
 দুখীয়াই শুনি কৰিলে সেৱা
 ভক্তিত গদগদ হৈ।
 মোজাদাৰৰ দয়াৰ কথাকে
 আটাইৰে আগত ক'লে ;
 বাজহৰ ধন খৰছ কৰি
 কাপোৰ একোখন ল'লে।
 পিচত এদিন মোজাদাৰে
 কৰিলে “নোটিচ” জাৰি ;

এপষৰ ভিতৰত   দুখীয়া যাব
 এৰি থৈ পৈতৃক বাৰী।
 বাতৰি ওলাল   বাজহ নিদিয়াত
 নীলাম হৈ গ'ল মাটি ;
 মোজাদাবেই   সামৰি থ'লে
 দুখীয়াৰ নামটো কাটি।

(২)

মোজাদাবে   মৰম কৰি
 ল'লে বাজহৰ ভাব ;
 ভুলকৈ বুজি   দুখীয়াৰ উঠিল
 খঙত কঁপনি গাব।
 মানুহৰ আগতে   মোজাদাবক
 পাবিলে বেয়াকৈ গালি ;
 প্ৰভুৰ ইঙ্গিতত   টেকেলাই দিলে
 দুখীয়াৰ মূৰটো ফালি।
 সহিব নোৱাৰি   দুদিন পিচত
 চুচৰি বাগৰি গৈ ;
 আদালতত   কৰিলে গোচৰ,
 টকা ধাবকৈ লৈ।
 ঘৈণাৰ কাণৰ   কবীয়া জোৰে
 যোগালে উকীলৰ “ফীজ” !

ধৰ্ম্মাৱতাৰৰ   বিচাৰত হ'ল
 গোচৰটো “ডিচ্ মিচ্”।
 দেশ-কালৰ   সম্মান ৰাখি
 হাকিমে দিলে বায় ;
 কোনে শুনিছে   দুখীয়াৰ গোচৰৰ
 ইয়াতকৈ স্তুবিচাৰ পায় !

(৩)

ইয়াৰ পিচত   এদিন পুৱাতে
 চিপাহী-দাবোগা গৈ ;
 দুখীয়াৰ ঘৰৰ   ভিতৰত সোমাই
 চালে পাত-পিত কৈ।
 উলিয়াই ললে   চালৰ পাচত
 সোণৰ মাদুলী পাই ;
 দুখীয়াই বোলে   ঈশ্বৰে জানে,
 আগেয়ে দেখাই নাই।
 দাবোগা বাবুৱে   দুখীয়াক ধৰি
 বান্ধি থানালৈ নিলে ;
 গোটেই বাটত   ঢকা-চাপৰ
 যিমান পাৰিলে দিলে।
 মাদুলী হেনো   মোজাদাবৰে,
 ৰাতি হৈছিল চুৰ ;

দাবোগাই আজি   পেলালে ধৰা,
 দুখীয়া পৰিল চোৰ।

দাবোগাই পোরাব   আগেয়ে কিন্তু
 দুখীয়াই নাছিল দেখা ;
 তথাপি চোব   সাব্যস্ত হ'ল'
 এনে কপালব লেখা ।

গণগাই কয়— যদিও দুখীয়াই
 খাবলৈ নাপাই ভাত ;
 প্রাণ গলেও পৰব বস্তুত
 তথাপি নিদিয়ৈ হাত ।

মোজদাবব সান্ধীয়ে ক'লে
কৰি দুয়ো হাত জোব ;—
“দেখা যি নাই, শুনাও নাই,
দুখীয়াৰ নিচিনা চোব ।”

আয় বিচাৰত (?)   এবছৰলৈ
 দুখীয়াৰ ফাটেক হ'ল ;
 দাবোঁগা বাবু   মৌজাদাৰৰ
 লগত ঘৰলৈ গ'ল ।

(8)

ফাটেকবপৰা   ওলাই দুখীয়া
ঘৰলৈ আহিল ঘূৰি ;

যবত দেখিলে   ঘৈণীয়েক হ'ল
ডেকা কালতেই বুঢ়ী।

পবৰ যবত.   কাম কৰি দি
এমুঠি গোটাই আনি ;
তাকে খাই-লৈ   প্ৰাণটো ৰাখিছে,
পিন্ধি ফটা-ছিটা কাৰি ।

ফাটেকত থাকেঁতেই   দুখীয়াৰ গাত
বাহ লৈছিল জ্বৰে ;
তথাপি কাম   কৰিবই লাগিব
নহলে কেনেকৈ তৰে ?

পেটৰ কাষে   দিনে বাতিয়ে
নৰিয়া গাৰে খাটি ;
নানান চিন্তাত   দুখীয়াৰ শব্দ
তেনেই হৈ গ'ল মাটি ।

জব-বিষ,   কাহ-কফ,
আটায়ে হেঁচা দি ধরি ;
নোরবা করিলে   পাটী এৰিব,
দুখীয়া থাকিল পৰি ।

ঘৈণীয়েকে এৰি চকুৰ টোপনি
পৰ দি কটায় ৰাতি ;

খুজি-মাগি   এমুঠি পালে
খায় দুয়োটাই বাটি ।

লাহে লাহে   বেমাৰ বাঢ়িল,
    দুখীয়াৰ হেৰাল মাত ;
 অৱস্থা দেখি   ঘৈণীয়েকৰ
    তত নাথাকিল গাত ।
 বাউলী হৈ   ডাক্তৰ মাতিলে
    তিনি চাৰিবাৰ গৈ ;
 দুখীয়া দেখিয়েই   নাহিল ডাক্তৰ,
    সময় নাই নাই কৈ ।
 শেহত যেতিয়া   ভৰিত পৰি
    বৰকৈ বিনাই ক'লে ;
 'ভিজিট' দিব   হাতৰ থাকজোৰ,
    এবাৰ দয়াকৈ গ'লে ।
 ডাক্তৰ বাবুৰ   ওলাল তেতিয়া
    সময় কেনেকৈ ;
 লাহে লাহে   খোজ ধৰিলে
    হাতত "টেথিচ'কপ্" লৈ ।
 গৈ পালতে   চকু মেলিলে,
    ল'লে ঘৈণীক চাই ;
 পিচ মুহূৰ্ত্তত   ডাক্তৰে দেখিলে
    দুখীয়াৰ ধাতু নাই ।
 দাকণ শোকত   বিধবা পৰিল
    "মাটিত অচেতন হৈ ;

খজ মূৱা হৈ   ডাক্তৰ থাকিল
    অলপ আঁতৰত বৈ ।
 চেতনা পালত   খস্মেৰে ক'লে
    কৰি খবধৰ বৰ :—
 "আগেয়ে মোৰ   'ভিজিট' দি ল,
    পিচত যি কৰ কৰ ।"
 বিধবাই দিলে   সধবাৰ চিন
    হাতৰ থাকজোৰ খুলি ;
 সবেগে ডাক্তৰ   ওলাল বাহিৰ,
    'হেটেৰে' ফেঁটটো তুলি ।
 বিধবাই বিনালে   বাগৰি বাগৰি
    দুহাতে ধাকুৰি হিয়া ;
 নোলাল এজনো   এনে বিপদত
    এবাৰ সান্ত্বনা দিয়া ।

*

*

*

*

*

ৰাতি দুপৰত   দুখীয়াৰ ঘৰত
    নাচিছিল অনল শিখা ;
 সিদিনাৰে পৰা   বিধবাক আৰু
    কেৱেঁ পোৱা নাই দেখা ।

—
অন্ত